

חֹדֶשׁ נִסָּן
NISAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

PESACH SAMEACH – פֶּסַח כֶּשֶׁר וְשִׂמְחָה

(El Lisickij: kresba k písni Chad gadja, která uzavírá pesachovou hagadu.)

JOM HA-ŠOA

Židovská obec v Praze si dovoluje vás a vaše přátele pozvat na vzpomínkovou akci na památku obětí genocidy Židů u příležitosti dne Jom ha-šoa 5774 (2014), která se koná v pondělí 28. dubna 2014 v 9.30 hodin v Pinkasově synagoze v Praze 1.

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Zasedání ve středu 19. března se účastnilo 36 členů rady. Zabývali se následujícím programem: 1/ kontrola zápisu, 2/ plnění rozpočtu FŽO za rok 2013, 3/ využití nevyčerpaných prostředků z grantu Claims Conference, 4/ rasismus v ČR a role židovské pospolitosti, 5/ úprava rozpočtu FŽO na rok 2014, 6/ informace o projektu Revitalizace, 7/ informace o vyučtování daru ŽMP, 8/ různé. Jednání řídil předseda FŽO Petr Papoušek.

1/ Kontrola zápisu – bez připomínek

2/ Plnění rozpočtu FŽO za rok 2013 – po konstatování, že rozpočet byl ve všech zásadních ukazatelích dodržen, vzala rada zprávu o hospodaření za rok 2013 na vědomí bez dalších připomínek.

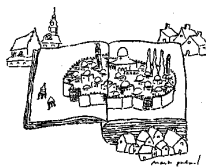
3/ Využití nevyčerpaných prostředků z grantu Claims Conference – návrh usnesení: Přebytek prostředků z grantů CC bude využit k vytvoření garančního fondu. Tyto finance budou použity na předfinancování soc. služeb a dále ke krytí nerozpočtovaných nákladů na klienty FŽO v DSP Hagibor, návratnost poskytnutých financí bude smluvně ošetřena. Koordinátor grantů CC připraví pro příští zasedání RFŽO přesné podmínky administrace a poskytování zálohových plateb. Jiné použití těchto finančních prostředků bude na základě doporučení grantové komise předloženo Radě FŽO ke schválení. **Hlasování:** pro 32, proti 0, zdrželi se 4. **Usnesení bylo přijato.**

4/ Rasismus v ČR a role židovské pospolitosti – po obsáhlé debatě bylo přijato **usnesení:** Rada FŽO vyjadřuje znepokojení nad bujícím a stále více tolerovaným rasismem v české společnosti, který je v současnosti směřován zejména proti romské menšině. Židovská pospolitost i vzhledem ke svým historickým zkušenostem cítí solidaritu s menšinou, pokud se stává cílem nenávisť pouze pro svůj rasový původ. Rada FŽO pověřuje prezidium zabývat se konkrétním návrhem P. M. **Hlasování:** pro 32, proti 0, zdrželi se 2. **Usnesení bylo přijato.**

5/ Úprava rozpočtu FŽO na rok 2014 – předložené drobné úpravy rozpočtu podle konkrétních potřeb byly **schváleny. Hlasování:** pro 32, proti 0, zdrželi se 2.

6/ Informace o projektu Revitalizace – v polovině června 2014 se bude konat hlavní zahájení druhé provozní etapy projektu otevřením rabínského domu a synagogy v Brandýse nad Labem za účasti mnoha hostů i několika členů vlády. Od července 2014 pak bude zahájen ve všech

AKTUALITY

místech obnovených v rámci projektu (www.10hvezd.cz) standardní provoz.

7/ Informace o vyučtování daru ŽMP – za revizní komisi FŽO přednesl zprávu J. N. Rada vzala na vědomí, že ze strany RK nejsou zásadní připomínky. Vyúčtování budou předána ŽMP.

8/ Různé – P. Papoušek informoval o projektu Limmud. Akce pro 150 účastníků je již naplněna. T. Kraus informoval o zasedání Evropského židovského kongresu ve Vídni, který se mj. zabýval situací na Ukrajině a nadcházejícími volbami do Evropského parlamentu. O. L. informoval o plánovaných i uskutečněných akcích ŽO Teplice v souvislosti s 600. výročí příchodu Židů do Teplíc. *jd*

PROČ SKONČILA KOMISE

Když se v listopadu loňského roku poprvé sešla expertní komise, ustavená k řešení otázek kolem tzv. církevních restitucí, bylo jasné, že obě strany – zástupci ČSSD a ANO na straně jedné a představitelé církvi a náboženských společností na straně druhé – mají zcela odlišné pohledy na to, jak bylo dosaženo úpravy majetkového vyrovnání podle zákona č. 428 z roku 2012.

Komise se sešla třikrát. Již při úvodním jednání zástupci politických stran vznesli požadavky na snížení finanční náhrady o 13 miliard korun, odstranění inflační doložky a vytvoření transparentního modelu, který by veřejnosti prokazoval, jak bylo s vraceným majetkem nakládáno. Při druhém jednání předložili zástupci ČSSD a ANO písemný materiál, který zdůvodňoval názor o nespravedlnosti přijatého zákona. Církevní část rozebrala tento materiál bod po bodu a veškeré argumenty zcela vyvrátila. Podle nich zákon nespravedlivý není, ba naopak v mnoha parametrech církve a náboženské společnosti znevýhodňuje. Oba dokumenty jsou nyní k dispozici na webových stránkách České biskupské konference, Ekumenické rady církví a Federace židovských obcí. Není proto třeba zde dlouze rozebírat jednotlivé argumenty, čtenáři mají možnost posoudit kvalitu obou materiálů a zmiňovaná fakta na vlastní oči.

Bylo proto dost překvapivé, když při třetím kole jednání, které proběhlo 25. března,

zástupci ČSSD a ANO opět zopakovali své požadavky na snížení částky o 13 miliard a na odstranění inflační doložky. K tomu ještě přibýly návrhy na předkupní právo státu k vydávaným nemovitým i movitým věcem a úvahy o možném zdanění finančních náhrad. Za takové situace nezbylo církevní části komise než svou účast na další činnosti ukončit.

Média referovala o krachu jednání, s tím však nelze zcela souhlasit. Komise – i přes závěrečnou nedohodu – dospěla k významným závěrům. Zástupci církvi a náboženských společností sami navrhli – přesto, že to bylo ze strany politické prezentováno jako výsledek jejich nátlaku –, aby byl změněn zákon č. 3 z roku 2002, který by uložil církvím a náboženským společnostem vydávat výroční zprávy včetně účetní závěrky a od určité úrovně obratu i výsledky auditu. Bylo tak vyslyšeno volání po větší transparentnosti. Politická část komise na druhou stranu přijala argument, že zákon o církevních restitucích je speciální normou (lex specialis), kterou nelze srovnávat s jinými restitučními zákony, především ne se zákonem o půdě, což byl původně jeden z hlavních protiargumentů. Zároveň také z politické strany komise zcela jasně zaznělo, že tento zákon nebude nijak zpochybňovat a snažit se o jeho změnu.

Církve a náboženské společnosti ukončily jednání na expertní úrovni – jejich mandát byl porovnáním argumentů vyčerpan –, zároveň ale vyvaly k jednání o kooperativním modelu a spolupráci se státem. O tom by však měla jednat již celá vláda a nikoli jen některé strany. Jestli k tomu opravdu dojde a zda se stát opravdu rozhodne ctít uzavřené dohody, nebo přistoupí k restrikcím – i tato varianta na jednání zazněla –, se tedy nyní ukáže.

Tomáš Kraus

OBSAH

- Za Jiřím Fiedlerem 3, 10**
Pesach 4–5
Krym býval nebe na zemi
rozhovor s P. G. Čerjomuškinem 6–7, 9
Cestou k Sevastopolu
o židovské vlasti na Krymu 8–9
O posledním románu D. Grossmana 11
Friuli Venezia Giulia 12–14
Umberto Saba: Předměstí
Je třeba osvobodit vojína Pollarda 16–17
Etgar Keret: Někde klepe na dveře 18–19
Intelektuálové z tabákových rodin 20
Izrael: Ve stínu Krymu 21
Zda jste Žid ...a další události 22
Kalendárium 23
Století Jana Karského 23
Kulturní události 24–25
Zprávy, inzerce 26–28

Na sklonku ledna zahynuli za dosud nevyjasněných okolností násilnou smrtí Jiří Fiedler a jeho žena. Tohoto jedinečného člověka připomínáme životopisnou poznámkou Arno Pařík a řečí, již pronesl při pohřbu Leo Pavlát. Za redakci se loučíme s respektovaným autorem nakladatelství Sefer, Židovské ročenky i měsíčníku Roš chodeš a současně s naším zřejmě nejpozornějším čtenářem a rádcem, který nám v počátcích obětavě pomáhal, velkoryse snášel menší chyby a vtipně glosoval ty závažnější. red.

VZPOMÍNKA NA JIRKU

S Jirkou Fiedlerem jsme se sešli díky společnému zájmu o židovské památky. Často jsme se potkávali na Perštýně při cestě z práce a vždycky bylo o čem si povídat. Znal jsem jej téměř tři desetiletí – přesto jsem o jeho soukromém životě věděl jen málo, protože o něm vůbec nemluvil. Patřil ke generaci, která prožila dětství za války a mládí v 50. letech, ale zažila také doznívání první republiky. Snad právě to mu umožnilo sledovat s ironickým odstupem a často černým humorem všechny další politické události minulého století.

Z RODNÉ OLOMOUCE

Jirka se narodil 4. března 1935 v Olomouci, později se rodičům narodili ještě Pavel (1941) a Věra (1946–1997). Tatínek, JUDr. Viktor Fiedler, byl před válkou ředitelem Okresní nemocenské pojišťovny v Olomouci, v roce 1942 byl přeložen do Hradce Králové, maminka Vlasta byla učitelkou. Otec se věnoval amatérsky malování, všichni sourozenci se učili hrát na piano. Jak vzpomíná bratr Pavel, v dětství si Jirka vydával ručně psanou encyklopedii na různá témata, kterou – více než 40 sešitků malého formátu, poskládaných z půlarchů papíru – nazýval *Vševěd*.

Po válce se rodina přestěhovala do Prahy, kde Jirka chodil nejprve do obecné školy ve Vladislavově ulici, potom na Masarykovo státní gymnázium v Křemencově. Pak nastoupil do poděbradského internátního gymnázia T. G. Masaryka a koleje Jiřího z Poděbrad, které navštěvoval spolu s Václavem

Havlem nebo Milošem Formanem. Ve škole měli i praktickou výuku, Jiří se tu vyučil knihařině a pracoval v truhlářské dílně.

PRVNÍ CESTY A PROJEKTY

Poděbradská kolej byla po únoru 1948 zrušena, Jirka se vrátil do Prahy a pokračoval ve studiu na tehdejší Nerudově gymnáziu v Šámalově (od roku 1952 Hellichově) ulici na Malé Straně, kde maturoval. Patrně v této době chodil do některého oddílu Junáka (údajně v Košířích). Jednou z jeho prvních

hřbitovy, tvořící kdysi přirozenou součást zdejší krajiny. Ty se snažili fotografovat – zejména pokud byly devastované, a tedy i ohrožené – a později je sami vydávali jako pohlednice pro úzký okruh podobně zaměřených sběratelů.

NA UNIVERZITĚ

Po maturitě začal Jirka studovat na Filozofické fakultě UK bohemistiku a srbochorvatštinu, k tomu si přibral i polonistiku. Přednášky prof. Julia Dolanského z jihoslovanských literatur si s Dušanem Karpatským zpestřovali spisováním všelijakých legrácek, které vydali jako samizdat pod pseudonymem Jidu Kafic *Opera score omnia*. Na Silvestra 1961 vydali jako samizdat v počtu 13 výtisků společnou recesistickou povídku *Hustě chumelilo* s ilustracemi inologa Vladimíra Miltnera.

Studium ukončil v roce 1958 diplomovou prací z češtiny o studentském slangu. Pak nastoupil na 18 měsíců na vojnu k dělostřelcům ve Vimperku.

HRADY, ZÁMKY A TVRZE

Od roku 1969 pracoval v nakladatelství dětské knihy Albatros. Jako redaktor připravoval do tisku stovky titulů, mj. i některé dodnes oblíbené svazky dětské encyklopedie *Oko*, která mu byla blízká. V roce 1970 píše Dušanu Karpatskému: „Já čekám na prověrky nestraniků. Protože odmítám stát se na stará kolena oportunistou (...), pravděpodobně v nejbližší době budu hledat uplatnění jinde. A vzhledem k situaci budu moc rád, bude-li mi dovoleno vyučit se v některém výrobním odvětví na pomocnou sílu.“

Během normalizace se Jiří spolu s bratrem začali ještě důkladněji věnovat dokumentaci ohrožených památek. Chodili na pohlednicové burzy do Ústředního domu čs. armády na Kula-tém (dnes Vítězném) náměstí, do Národního domu na Vinohradech a později na Hajnovku na Vinohradech.

Nejvíce jejich fotografií vzniklo v 70. a 80. letech. Sami si je zvětšovali a vydávali jako velmi kvalitní černobílé pohlednice. Při fotografování v pohraničí je často kontrolovala VB, s pohraničníky měl Jirka incident ve

ZA JIŘÍM FIEDLEREM (4. 3. 1935–31. 1. 2014)

Foto Arno Pařík.

dětských vášní bylo sběratelství hornin a nerostů, první mu kupoval tatínek ve Fričově obchodě s přírodninami ve Vladislavově ulici, později je sám sbíral na svých cestách v různých lomech. V mládí se prý sám naučil také luštit hebrejská písmenka, která považoval za pozůstatky hieroglyfů, a číst staré jidiš noviny. Od střední školy vyjížděl na výlety na kole a také hrával na piano ve školní jazzové kapele.

K zájmu o architektonické památky se oba bratři dostali přes sběratelství pohlednic. Sbírali výhradně místopisné pohlednice Československa. V době bez televize a internetu to byl jedinečný zdroj vizuálních informací, je však zajímavé především ty památky, které se tehdy na pohlednicích neobjevovaly – zanedbané sakrální stavby a kapličky, později opuštěná ghetta a židovské

(pokračování na str. 10)

PESACH

Hospodin totiž řekl Mošemu: „Co na mne křičíš? Pověz synům Izraele, ať se dají na pochod.“ (2M 14,15)

Vrchol svátku Pesach připomíná rozdělení Rákosového moře, které přináší nejvýznamnější posláni našeho exodu z Egypta. Hebrejci již putovali pouští tři dny a vzdalovali se Egypťanům. Pak vydal Hospodin Mojžíšovi podivný příkaz: „Pověz synům Jisraele, ať se vrátí a utáboří se před Pi Hachiroť mezi Migdol a mořem před Baal Cefon, ať se utáboří naproti němu u moře.“ (2M 14,2) Je zřejmé, že Hospodin chtěl, aby si faraon myslel, že Hebrejci v poušti zabloudili, a uvedl ho tak v pokušení, aby je pronásledoval a donutil vrátit se do otroctví. Přesně tak také faraon uvažoval.

NA ROZCESTÍ

Židé slyšeli, že se k nim ze zadu ženou egyptské hordy – jedoucí v 600 vozech –, a viděli, že před nimi se rozkládá Rákosové moře. Propadli panice. Připadalo jim, že se ocitli v bezvýchodné situaci, že nemají žádné únikové řešení. Ibn Ezra uvažuje, že klidně mohli dát dohromady armádu o stovkách tisíc mužů, ale to je očividně nenapadlo. V prvních devíti verších této kapitoly zmiňuje Bible dvakrát názvy jejich tábořiště. Nacházejí se před Pi Hachiroť, což jsme určili jako místo chrámu egyptského boha Hora, ale místní jméno bychom také mohli přeložit jako „cesta svobody“ (hebrejský výraz cherut, svoboda, se slovem chirot těsně souvisí). Jsou na cestě ke svobodě a současně stojí před modlářským chrámem Egypta.

Bible nám tak snad říká, že čerstvě osvobození otroci stojí doslova na rozhraní mezi egyptským otroctvím a židovským osvobozením.

Modlářství jako politická filosofie lidem odnímá možnost smysluplné akce; vše, co mohou dělat, je udobřovat si bohy tím, že jim přinášejí drobné oběti, a doufat, že jim za to modly pomohou. Na druhé straně judaismus vnímá lidi jako Bohem vybrané partnery, kteří s ním mají pracovat na zdokonalení světa a nastolení Božího království.

Izraelité byli v tu chvíli ještě pod vlivem egyptského modlářství. Možnost, že by s Egypťany válčili, jim ani nepřišla na mysl.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Nová rodinná hagada*, 2012.

Jediné, na co se zmožili, byl výkřik k Mojžíšovi: „Tos nás vzal umřít do pouště, že v Micrajim není dosti hrobů? Cos nám to provedl, že jsi nás vyvedl z Micrajim!“ (2M 14,11) Ani Mojžíš nevyhadl, že by zcela pochopil možnosti svobody. Opáčí, že Židé mají být zticha a čekat na Boží pomoc: „Stůjte a vizte Hospodinovu spásu, již pro nás dnes vykoná, neboť tak, jak vidíte Micrajim dnes, jej již více nespátříte! Hospodin za vás povede válku a vy ani nemuknete!“ (2M 14, 13–14)

SVOBODU, NEBO SMRT

Ve druhé polovině kapitoly Hospodin vyčinil Mojžíšovi, že byl tak pasivní: „Hospodin řekl Mošemu: Co na mě křičíš? Pověz synům Izraele, ať se dají na pochod.“ (2M 14,15)

Co jim Hospodin radí? Jestliže se vrhnou do vln Rákosového moře, je téměř jisté, že se utopí. Naši moudří nám říkají, abychom nespolehali na zázraky, ale činili se tak, jak nejlépe umíme.

Je zřejmé, že Bůh žádá, aby Židé činem prokázali, že chápou hodnotu svobody a že jsou ochotni zvolit raději smrt než další otroctví. Neboť žít jako otrok bez možnosti řídit vlastní osud je horší než sama smrt. Hospodin jim prostřednictvím Mojžíše nakazuje, aby skočili do moře, a tak v podstatě veřejně prohlásili: „Chceme svobodu, nebo smrt!“

Naši moudří říkají: „Kdo přichází očistit (sebe nebo ostatní), tomu se dostane pomoci shůry.“ (Šabat 104a) Záruku na pomoc samozřejmě nemáme, na zázraky se spoléhat nemůžeme – ale někdy se dějí: Když Izraelité skočili do moře, Hospodin vodu rozdělil, Židé mohli přejít suchou nohou a Egypťané, kteří je pronásledovali, se utopili.

Je zajímavé, že první podoba pečeti Spojených států amerických, kterou navrhl Benjamin Franklin, zobrazovala právě rozdělení Rákosového moře, triumfující Izraelity, topící se Egypťany a Mojžíše, jak napřahuje ruce nad valící se vody. Nápis pod obrazem říká: „Poslouchat Boha znamená bouřit se proti tyranům.“ Univerzální poselství Pesachu neztratilo bohužel dodnes na významu.

PÍSEŇ PÍSNÍ

O Pesachu čteme také nádhernou Píseň písní, milostnou píseň Šloma a Šulamit, pastýře a pastýřky, Boha a historického Izraele. Ale není to báseň o milenci, jenž běží za svou milovanou, o vášnivém honu, který skončí získáním ceny. Je to spíše vyjádření hledání, složitého pátrání po lásce a jednotě, jež neustále uniká. Poslední verš je výkřikem: „Pospěš, můj nejdražší, a jako jelen buď, anebo kolouch gazelí na horách porostlých balzámem.“

Takové pojetí odpovídá i židovskému náhledu na svět – jako na způsob hledání postupu, smyslu, nikoli na rychlý výsledek. Čínské náboženství mluví o tao, cestě, judaismus o halacha, putování po cestě.

Pesach je jen začátkem této cesty k vykoupení, která začala odchodem z egyptského otroctví a zatím nás vede do vyprahlé pouště. Za uplynulých pět tisíc let se nám vykoupení vyhýbalo – ale o ně tolik nejde. Jde o týdny příprav, o dláždění cesty, o čekání, až se z nekvašeného těsta stanou vyzrálé bochníky.

Rabi Šlomo Riskin

TAL, MODLITBA ZA ROSU

Talmudský traktát Roš hašana (16a) cituje názor rabi Jehudy, že svět je celkově souzen na Roš hašana, ale konečný rozsudek je zpečetěn pro každou část až v její určitý čas: o úrodě se rozhoduje na Pesach, o plodech stromů na Šavuot a o dešti na Sukot.

Během bohoslužby v první den Pesachu se při Tal, modlitbě za rosu, vrátíme do atmosféry Roš hašana. Jaro už je tady, a jak se chystáme na letní sklizeň, připomínáme se, jak velice závisíme na Boží pomoci skrze přírodu. Proto po ranní bohoslužbě a čtení z Tóry přidáváme k Musafu zvláštní modlitbu Tal. Její název znamená rosa, ale jedná se o všezahrnující prosbu ke Všemohoucímu, aby nám (v Zemi izraelské) dal takové počasí, které umožní bohatou letní sklizeň.

Nápěv (nusach) modlitby Tal je velmi starý. Patří k typu mi-Sinaj (na něž se pohlíží, jako by byly darovány na Sinaji), vznikl někdy kolem roku 1000 o. l., tedy v době, kdy ještě existovaly židovské obce v Porýní, které pak zničila první křížová výprava. Židé, kteří odtud prchali na východ, své melodie nezapomněli a přenesli je do oblastí od Baltu po Balkán, kde se udržovaly a staly se neoddělitelnou součástí naší tradice.

Když nasloucháme nápěvu Tal, připomínáme si motivy, jež znějí během dnů pokání (Kol nidrej, Hamelech, Kadiš). Na Roš hašana neodkazuje při této pesachové bohoslužbě jen posvátná prastará melodie, ale i to, že kantor má na sobě tentýž bílý oděv jako o Vysokých svátcích. Modlitbu Tal napsal Lazar Kallir (zřejmě v 6. století) a inspirovala řadu hudebníků; jednu z nejpozoruhodnějších interpretací vytvořil v první půli 20. století kantor Joseph Rosenblatt.

Nezasluhujeme si sice takový zázrak, jakého se dostalo našim předkům při přechodu Rákosového moře, ale jak nastává jaro, jsme každým dnem svědky zázraku probouzející se přírody a Božího požehnání. A modlitba Tal nám dává další možnost, jak se spojit se zdrojem tohoto zázraku. Kéž nám všem a celé obci přinese požehnání.

Kantor BRYAN WOOD

(Z angličtiny texty přeložila A. Marxová, biblické citáty jsou převzaty z překladu vrchního rabína Efraima Sidona.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – duben 2014

Staronová synagoga

1. 4.	úterý	Roš chodeš nisan	
4. 4.	pátek	začátek šabatu	19.20 hodin
5. 4.	sobota	MECORA 3M 14,1–15,33 hf: 2Kr 7,3–20 mincha	19.00 hodin
		konec šabatu	20.31 hodin
11. 4.	pátek	začátek šabatu	19.31 hodin
12. 4.	sobota	ŠABAT HAGADOL ACHAREJ MOT 3M 16,1–18,30 hf: 7,21–8,3 a 9,22–23 mincha	19.15 hodin
		konec šabatu	20.43 hodin
14. 4.	pondělí	předvečer Pesach	19.38 hodin
15. 4.	úterý	1. DEN PESACH šachrit	9.00 hodin
		mincha a maariv	19.35 hodin
16. 4.	středa	2. DEN PESACH šachrit	9.00 hodin
		mincha a maariv	19.40 hodin
		konec 2. dne svátku	20.50 hodin
18. 4.	pátek	začátek šabatu	19.42 hodin
19. 4.	sobota	ŠABAT CHOL HAMOED PESACH ŠIR HAŠIRIM 2M 33,12–34,26; 4M 28,19–25 hf: Ez 37,1–14 mincha	19.30 hodin
		konec šabatu	20.55 hodin
20. 4.	neděle	předvečer 7. den Pesach	19.45 hodin
21. 4.	pondělí	7. DEN PESACH šachrit	9.00 hodin
		mincha a maariv	19.45 hodin
22. 4.	úterý	8. DEN PESACH šachrit	9.00 hodin
		MAZKIR mincha a maariv	11.00 hodin
		konec svátku	19.50 hodin
		konec svátku	21.01 hodin
25. 4.	pátek	začátek šabatu	19.53 hodin
26. 4.	sobota	KEDOSIM 3M 19,1–20,27 hf: Am 9,7–15 mincha – perek 1	19.45 hodin
		konec šabatu	21.08 hodin
28. 4.	pondělí	JOM HAŠOA	
30. 4.	středa	1. den Roš chodeš ijar	
1. 5.	středa	2. den Roš chodeš ijar	

V sobotu šachrit od 9 hodin. Každý všední den maariv od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a svátek od 8.50 hodin.

Páteční večerní bohoslužby zde budou 4. 4. od 19.05 hodin a 18. 4. od 19.20 hodin.

Sváteční večerní bohoslužby zde budou 20. 4. od 19.15 hodin, 21. 4. od 19.15 hodin.

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

V pondělí 14. dubna od 18.30 se v Akademické restauraci (Masarykova kolej,

Thákurova 550/1, Praha 6) koná **pesachový seder**.

Uzávěrka přihlášek nejpozději do 4. dubna na e-mailu: kehila@bejtsimcha.cz.

KRYM BÝVAL NEBE NA ZEMI

Rozhovor s novinářem a historikem umění P. G. Čerjomuškinem

Foto Jiří Daniček.

PETR GERMANOVIČ ČERJOMUŠKIN se narodil roku 1964 v Moskvě. Vystudoval novinářskou fakultu na Moskevské státní univerzitě, v letech 1988–1989 pokračoval ve studiu na Univerzitě ve Varšavě a v letech 1993–1994 se účastnil programu *Evropa ve světě*, organizovaném holandskou a dánskou novinářskou školou, jež ukončil evropským novinářským diplomem. Pracoval jako novinář a později jako politický konzultant amerického velvyslanectví v Moskvě. Kromě toho se zajímá o umění: věnuje se sochařství a zabývá se monumentálním uměním třetí říše, především dílem německého sochaře Arna Brekera. V současné době žije v Praze.

Vaše babička patřila ke karaitéské komunitě na Krymu. Odkdy karaitští Židé na poloostrově žili a jaká to byla komunita?

Profesor Vichnovič ve své knize *2000 let historie Židů v Rusku* tvrdí, že karaitští Židé přišli na Krym na počátku našeho letopočtu. Historik Firkovič se domnívá, že první Karaité dorazili na Krym již před prvním stoletím, a protože odešli do exilu tak brzy, nemohli se podílet na ukřižování Ježíše. Gumiljov ve své knize *Rusko a velká step* tvrdí, že přišli v 7.–8. století s Chazary a že jazyk chazarského království a jazyk Karaitů pocházejí ze stejného zdroje a vyskytují se v nich slova, která v jazyce krymských Tatarů neexistují. Nicméně oficiální izraelská věda věří, že Karaité přišli na Krym s tatarskými Mongoly ve 13. století.

Je důležité si uvědomit, že na Krymu žily tři židovské skupiny: aškenáz-

ští Židé, původní krymští Židé (Krymčakové) a Karaité, což jsou Židé, kteří neuznávají rabínský judaismus, Talmud, uznávají jen psanou Tóru.

Existoval rozdíl mezi postavením Židů v carském Rusku a na Krymu?

V 19. století carská vláda vydala zákon, že jelikož jsou Karaité tureckého původu a neuznávají Talmud, mají naprosto stejné postavení jako Rusové. Získali i právo odmítnout vojenskou službu. Zatímco Krymčakové a Aškenázové byli nadále diskriminováni.

A jak se ke karaitským Židům chovali nacisté? A jak Stalin – považoval je za Židy?

Na rozdíl od ostatních krymských Židů, většina Karaitů holocaust přežila, neboť ani nacisté je za Židy nepovažovali. Ale v Babím Jaru roku 1941 nacisti zmasakrovali spolu s Židy celou kyjevskou komunitu Karaitů. Stalin se o Karaity nijak zvlášť nestaral – ovšem v květnu roku 1944 nechal kvůli „očišťení“ Krymu z poloostrova deportovat všechny krymské Tatary a veškeré další menšiny; takhle musela odejít i moje prababička. Byla už hodně stará a vyvezli ji do Baškirije, skoro až na Sibiř. Její dceři, tedy mojí babičce, která se už dřív přestěhovala do Moskvy, trvalo hodně dlouho, než se domohla toho, aby jí sovětské úřady dovolily vzít si matku k sobě. Krymským Tatarům se ve vyhnanství strašně stýskalo po domově... A většina se tam také vrátila, když jim to dovolili, což bylo až v roce 1987 za Gorbáčova. Dnes jich žije na Krymu asi čtvrt milionu, jsou hodně aktivní.

Jak vaše babička a další příbuzní na život na Krymu vzpomínali?

Babička se tam narodila, byla ročník 1905 a na Krym před rokem 1917 vzpomínala jako na nejlepší místo na světě, jako na nebe na zemi, na oázu rostlin a zvířat a harmonii etnických skupin a národností. Tedy žádné vězení národů, jak tvrdil Lenin. Na Krymu žili Rusové, krymští Tataři, ale také Němci, Bulhaři, Ukrajinci, Poláci, Ita-

lové, hodně Arménů (dodnes stojí v Jaltě slavný arménský kostel), Řekové a Židé včetně Karaitů. Roku 1926 tam žilo na čtyřicet tisíc Židů (6 procent veškeré populace), z toho čtyři tisíce Karaitů a šest tisíc Krymčaků. Většina názvů měst a vesnic měla původně krymskotatarská jména jako Učansu, Eryklik, Bachčisaraj nebo jezero Kava-göl.

Dědeček, který byl Polák, dokázal o předrevolučním Krymu vyprávět celé hodiny, tolik pro něj znamenal. Po večerech předčítal ze starého průvodce po Jaltě. Jih poloostrova byl opravdu nádherný, krásné moře, krásná příroda, jezdili tam hlavně bohatí Rusové, měli tam své domy. Dědeček rád vzpomínal, jak do Jalty přijel car Mikuláš II. a jak pěkně vypadal jeho kůň.

Náš starý dům v Jaltě ještě stojí, bydlí v něm nějací Rusové. Babička opatrovala listinu z carských dob, která potvrzovala, že dům patří rodině Kodžaků, tedy té karaitéské prababičce.

Nevrátili vám ho?

Kdepak. To je velmi citlivé téma. Žádný majetek, o který Stalinem vyhnaní lidé přišli, se nevracel.

Čím se lidé na Krymu živili? Jaké měli profese?

Hodně se věnovali obchodu. Třeba Karaité se prosadili především v obchodu s tabákem, v tabákovém průmyslu. Na Krymu byly tabákové plantáže a Karaité vyváželi tabák do celého carského Ruska. Před revolucí roku 1917 tabákový trh v podstatě ovládali. K nejslavnějším tabákovým karaitským „klanům“ patřily rodiny Duvanů a Katyků, spolu pak založily společnost Dukat, která dodnes existuje! Ale už ji samozřejmě nemají původní vlastníci...

Vzpomínáte si na nějaké karaitéské výrazy?

Hlavní město krymských Karaitů se nazývalo Čufut Kale, což znamená „židovská pevnost“, v karaitštině se Židům říkalo Čufuté, tak se jim říkalo i u nás doma. Občas dědeček a babička používali zvláštní turecká slova jako „Javaš!“, což znamenalo pomalu. Když vzpomínám na své karaitéské příbuzné, musím říct, že to byly ne-

obyčejně laskaví a štedří lidé. I u druhých si nejvíce vážili štedrosti. Za perestrojky mnoho krymských Židů odjelo do Izraele nebo do USA, Krymčakové zmizeli úplně.

Dodržovaly prababička a babička židovské tradice? Vařily židovská jídla?

Vzpomínám si, že babička vařila jídla, která byla hodně ovlivněná tureckou kuchyní. Dědala výborné čiburiky, karaiské pirohy s třešněmi, hodně používala také jehněčí a lilek. Uměla úžasný lilkový kaviár, kterému se říkalo imambildy, což je zase něco spojeného s Tatarsy, protože to slovo znamená „imám omdlel“. V tom kaviáru je jen zelenina, lilky, pepř a je vynikající.

Ovlivnil vás nějak „střet kultur“ ve vaší rodině? Babička Karaitka, dědeček Polák, otec Rus...

Dědeček se všem karaiským historkám smál, nebral to moc vážně. Naše rodina je ale dobrý příklad, jak Krym vypadal ještě ve 20. letech minulého století, různorodá směs národů, které spolu šťastně žily. A jak to ovlivnilo mě? Asi bych to neměl říkat, ale když jsem se narodil, babička chtěla, aby mě obřezali. Ruský tatínek byl zásadně proti.

Liší se nějak judaismus a karaiské náboženství?

Karaiské náboženství je hodně podobné ortodoxnímu judaismu. Synagoze říkají kenasa, muži a ženy tam sedí odděleně, muži nosí talit, ale místo kipy klobouky z ovčí kožešiny, což vypadá dost legračně. Karaitů už je na světě maličko, pár tisíc v Americe, žijí také v Egyptě a v Izraeli. Další velká karaiská komunita existuje na Litvě. Je zajímavé, že v první svobodné litevské vládě po pádu Sovětského svazu zastávala funkci ministryně pro národnosti Karaitka Galina Kobackaiteová. Jednou jsem viděl egyptskou Karaitku. Byla překrásná. Někdy člověk vidí staré karaiské ženy a dovede si představit, jak nádherně vypadaly – mají zelené oči, světlé nebo rezavé vlasy, je to zvláštní směs židovských a tatarských rysů. To už se dnes nevidí.

Jak se na Krymu podepsal socialismus?

Začal velký rozmach lázeňství, ze šlechtických sídel se dělala sanatoria a pen-

ziony, stavěly se domy pro sovětské vůdce. A pak se tam rozhodl pobývat i Stalin. Měl zdravotní problémy a lékaři mu doporučili Krym, i když on měl raději Soči. Stalin rozhodl, že na Krymu se budou pěstovat eukalypty, což byl nesmysl, protože Krym je suchý a eukalypt táhne vodu, vysušuje a vody je na Krymu málo. A současně se musely kácet kiparisy, cypřiše, tamější typický strom. Když bratr babičky Azarij Kodžak maloval Krym, vždycky tam měl kiparisy.

Celkově poloostrov upadal. Na Krym se jezdí kvůli jižnímu pobřeží, tam je jedinečná příroda, klima, ale za sově-

Babička uměla úžasný lilkový kaviár, vzpomíná vnuk.

ských časů se to hodně zhoršilo, už to není ono. Moře je pořád krásné i příroda, ale hyzdí to ohavné sovětské baráky, zničené silnice a cesty, nefunkční infrastruktura, za což může částečně Ukrajina, ale částečně už předchází sovětské zacházení.

Co byste řekl k tomu, že ruský ministr zahraničí Lavrov prohlásil, že Rusové vstoupili na Krym proto, aby bránili etnické Rusy a zastavili antisemitismus a ultranacionalismus?

Všechno, co teď vidíme, je manipulace, politická a vojenská operace, která běží jako po drátku, jako podle učebnic o speciálních operacích. Jakmile Kreml pochopil, že kyjevské orgány jsou slabé, že Západ je zmatený, Obama jen něco mumlá, Putin rozhodl, že odtrhne Krym. Poslal tam maskované

vojsko. Současně v Rusku prostřednictvím Kremlem kontrolovaných televizních stanic a s pomocí zkorumpovaných a ke všemu ochotných novinářů vybudil vlastenecké cítění.

Takovéhle vlastenecké kampaně nejsou žádnou novinkou. Předcházely první i druhé světové válce. Hitler si zahrál úplně stejnou hru v Sudetech – to ví každý, kdo přečetl alespoň jednu knížku o historii předválečné Evropy. „Hurá, hurá, chráníme naše krajany!“

Rusové mezitím Krym anektovali; jak myslíte, že se budou chovat k Ukrajincům, krymským Tatarům a k Židům?

To opravdu nevím. Ale nemyslím si, že by se jejich životní podmínky výrazně lišily od ostatních obyvatel. Život na území, které ostatní svět neuznává, je mizerný. Podívejte se na Abcházii.

Historie Krymu je hodně tragická, kravavá a současný vývoj nic dobrého nepřinese, ani Krymu, ani Rusku. Krym bude neuznané území, bude mít různá omezení. Je tam málo vody, dodává se z Ukrajiny, i když spíte v krásném a drahém sanatoriu, nevíte, jestli se budete moci vykoupat. Elektřina se také vede z Ukrajiny. Jestli ji Ukrajina zastaví, může se vést z Ruska, ale bude to hodně složité. Rusové ze sebe ještě pořád nesmyli hanbu za vpád do Československa, a tohle tu hanbu ještě prohloubí.

Existuje na Ukrajině a Krymu skutečná hrozba antisemitských útoků?

Některé hlasy na Majdanu určité byly hrubé a antisemitské, a to byla samozřejmě pro Kreml skvělá záminka, aby Západu vyčetl, že podporuje fašisty. Ale je to jen část pravdy. Neměli bychom podceňovat hospodářské a průmyslové zájmy na Ukrajině, spojené s dodávkami ruského plynu přes Ukrajinu do Evropy. V 90. letech bylo Rusko slabé a z politických důvodů podepsalo mezinárodní smlouvy, které podpořily ukrajinskou nezávislost. Ale teď je Putin posedlý myšlenkou vlastní velikosti a snaží se napravit „chyby“ těch „nešťastných“ 90. let.

Hrozba antisemitismu existuje vždycky. Nejen na Ukrajině – kdekoli. Například ve Francii. Na Krymu hrozí

(pokračování na str. 9)

CESTOU K SEVASTOPOLU

Jak skončil sen o židovské vlasti na Krymu

„Cestou k Sevastopolu, kousek od Simferopolu,“ takhle začíná jedna z nejznámějších jidiš písniček z časů Sovětského svazu „Hej, Džankoje“. Název dostala podle zemědělského družstva blízko krymského města Džankoj a oslavují se v ní údajná vítězství rozmachu sovětské kolektivizace ve 20. a 30. letech, která, alespoň podle této písně, zázrakem proměnila židovské obchodníky v rolníky. „Kdo říká, že Židi umějí jenom obchodovat?“ ptá se poslední verš. „Jen se podívejte na Džan.“

Málokdo si v dnešním bouřlivém vývoji na Ukrajině a na Krymu vzpomene, že o tomto poloostrovu kdysi Kreml uvažoval jako o možné židovské domovině. Židé zde žili od dávných dob, zhruba se dělili na dvě komunity: na Krymčaky, kteří se řídili rabínským judaismem, a Karaity, kteří ústní zákon odmítali. Když Kateřina Veliká roku 1783 získala toto území od osmanské říše, otevřela je pro židovské osídlení, neboť doufala, že Židé vytvoří hráz proti Turkům. Ačkoli Židé později ve větších městech žít nesměli, těm dobrodružnějším a ochotným popadnout krumpáč nabízel poloostrov spoustu volného prostoru.

Z KRYMU DO PALESTINY

V této části „Nového Ruska“ se během následujícího století usadily desítky tisíc většinou mladých Židů. Krym začal být natolik ztotožňován s ruskou židovskou historií, že židovští aktivisté v Petrohradu poukazovali na dlouhou tradici krymských Židů jako na argument ve prospěch židovské emancipace v carské říši – tvrdili, že Židé žili na poloostrově déle než Rusové. (Karaitický historik Avraam Firkovič dokonce hlásal, že Karaité žili na Krymu už před Ježíšem Kristem, a aby to dokázal, vytvořil falešné nápisy na náhrobcích.)

Židovští obyvatelé Krymu se také živě zajímali o tehdejší zásadní židovskou

otázkou – o sionismus. Koncem 19. století se poloostrov stal cvičebním prostorem pro budoucí průkopníky, kteří tu před odjezdem do Palestiny trénovali zemědělské metody. Potenciální adepty alija připravoval na Krymu dokonce Josef Trumpeldor, který pak zemřel při obraně osady Tel Chaj v severní Galileji. Stejným jménem byla na jeho počest nazvána jedna krymská vesnice.

V první polovině 20. let se o poloostrov začala zajímat i nová sovětská vláda. Dělo ji starosti, že krymští Tataři, Ukrajin-

Židovští kolonisté na Krymu. Foto archiv.

ci a Němci, kteří tvořili většinu jeho obyvatel, jsou antikomunisté. Moskevští hodnostáři proto s chutí plánovali, že si koupí oddanost nových rekrutů tím, že jim na úrodném území zaručí pozemky a příslibí autonomii. Když americký agronom Joseph A. Rosen navrhl, že by se prostřednictvím Joint Distribution Committee mohlo finančně podpořit přesídlení židovských obětí pogromů na Krym, Kreml se chytil příležitosti. Roku 1923 politbyro přijalo návrh, že na Krymu vznikne židovská autonomní oblast; za několik měsíců však tento návrh zrušilo.

ŽIDOVSKÁ ZEMĚDĚLSKÁ DRUŽSTVA

Přesto Joint s podporou amerických židovských filantropů, jako byl Julius Rosenwald, v letech 1924–1938 židovským

zemědělským osadám na sovětském Krymu pomáhal. Během několika let tu vznikla řada židovských družstev a vrostly celé židovské okresy. Sen o vytvoření židovské republiky na Krymu definitivně rozbil až nacistický vpád do Sovětského svazu v červnu 1941. Židovští kolonisté se odtud snažili uprchnout na východ a hledali útočiště daleko od fronty, až v Kazachstánu a Uzbekistánu. Tam svá družstva obnovili a spousta Židů vstoupila do Rudé armády, aby bojovala s nacisty. Tisíce Židů, kteří na Krymu zůstali, nacisté zavraždili; v dubnu 1942 byl poloostrov prohlášen „Judenrein“.

Jak válka pokračovala, vybral si Stalin dva představitele nově založeného Sovětského židovského protifašistického výboru – jidiš herce Solomona Michoelse a jidiš básníka Icika Fefera – a poslal je do Spojených států a dalších spojeneckých zemí, aby mezi západními Židy sháněli podporu pro bojující Sovětský svaz. V New Yorku se Michoels a Fefer setkali s reprezentanty Jointu a hovořili s nimi o tom, že jakmile bude Krym osvobozen od nacistů, Joint obnoví pomoc židovským koloniím.

Roku 1944 vyhnala Rudá armáda Němce z Krymu. Stalin nařídil, aby jako odvetu za údajnou spolupráci s nepřítelem bylo deportováno na 180 000 Krymských Tatařů. Sovětské jednotky nařídily tatarským rodinám, aby si zabalily povolených 80 kilogramů a nastoupily do vlaků; brzy poté se na Krym z východu vrátily desítky tisíc Židů a pustily se do práce ve svých opuštěných družstvech.

STALINOVA ZÁMINKA

Právě v době tohoto zmatku se Michoels a Fefer sešli se sovětským ministrem zahraniční Vjačeslavem Molotovem a probrali s ním myšlenku založit na Krymu židovskou domovinu. Zdálo se, že Molotov tomuto nápadu přeje. Stalin ho jmenoval do funkce v květnu 1939 namísto Maxima Litvinova, protože mu nepřipadalo vhodné, aby jednání s nacistickým Německem vedl člověk s židovským původem. Za tři měsíce podepsal Molotov akt o neútočení, který Německu umožnil

napadnout Polsko a rozpoutat druhou světovou válku. Nicméně Molotov nebyl k Židům nepřátelský; jeho manželka Polina Žemčužinová pocházela z židovské jihoukrajinské rodiny, její sestra emigrovala do Palestiny. Michoels a Fefer odešli ze schůzky s pocitem, že Molotov jejich plán podpoří, a poslali oficiální zprávu s návrhem Stalinovi.

Jenže Stalin použil krymskou kartu jako záminku pro hlavní úder proti sovětským Židům. Hlasováním Spojených národů o podpoře vzniku Státu Izrael v listopadu 1947 se nápad s židovskou domovinou na Krymu stal bezpředmětným a jen posílil Stalinovo podezření, že Židé mají v rámci Sovětského svazu své vlastní národní aspirace. V noci 12. ledna 1948 nechal Stalin Michoelse zavraždit a zahájil tak své protizidovské tažení. Během následujících třinácti měsíců byli zatčeni Fefer, Žemčužinová a řada dalších členů Židovského protifašistického výboru. Žemčužinovou poslali do vyhnanství do Kazachstánu, patnáct dalších lidí bylo potají souzeno a obviněno z konspirace se Spojenými státy, jejímž cílem měl být vznik krymské židovské republiky.

Dvanáctého srpna 1952 došlo k tomu, co později nechvalně proslulo jako „noc zavražděných básníků“: třináct z obžalovaných, včetně Fefera a dalších významných jidiš spisovatelů Davida Hofštejna, Lejba Kvitka, Perece Markiše a jidiš herce Benjamina Zuskina, popravili v moskevské Lubjance. Za dva roky vyřešil Kreml osud Krymu tím, že ho převedl pod správu Ukrajinské sovětské socialistické republiky.

FRAJLEBN A POBĚDA

V letech 2002 a 2010 jsem často cestoval po ukrajinských městečkách a vesnicích. Účastnil jsem se projektu, během něž jsme nahrávali vzpomínky starších Židů, hovořících jidiš. Někteří strávili mládí ve formálně autonomních židovských okresech na Krymu. Všichni znali slova písně „Cestou k Sevastopolu“.

V jednom verši písničky řídí jakýsi Abraša traktor jako vlak, tetička Lea je u žacího stroje a Bejle obsluhuje mlátičku, tedy veskrze se v ní zpívá o symbolech revoluční doby. Nikde se v písni nedozvíme o 25 tisících vojáků Rudé armády a továrních dělníků, kteří nutili vesničany vstupovat do družstev, o zatýkání a střelení těch, kdo vzdorovali. Na

15 tisíc rodin bylo posláno do „zvláštního osídlení“ na sovětský východ, tisíce zastřelili na místě.

Ti, s nimiž jsem mluvil, raději vyprávěli o Krymu jako o židovské utopii, jež se podobala námětu písně. Nadšeně vzpomínali, jak chodili do jidiš škol a jak se v nich učili počítat, dějepis, marxismus-leninismus a zemědělské dovednosti, vzpomínali si na večery, kdy navštěvovali krymská jidiš státní divadla. Další zdůrazňovali, jak spolu Židé, Rusové, Ukrajinci, krymští Tataři a Němci žili v sousedské shodě.

Mnoho lidí vyprávělo, jak si pamatují traktory a vybavení statků, které židovským družstvům posílaly americké židovské filantropické organizace. Roku 2003 jsem dělal rozhovor se Zorechem Kurliandčikem. Povídal o družstvu, v němž žil tři roky ve 30. letech: „První kombajn mělo židovské družstvo,“ vychloubal se, „chodili k nám Tataři a jen na něj zírali.“

Jména zemědělských osad, jež byly v této době založeny, odrážejí tehdejší optimismus a jazykovou rozmanitost komunit: názvy v jidiš Frajlebn (Svobodný život), Frajdorf (Svobodná vesnice), Jiden Dorf (Židovská vesnice); v hebrejštině Achdut (Bratrství), Jecira (Stvoření), Cherut (Svoboda) nebo ruštině Poběda (Vítězství).

Dnes žije na poloostrově na 17 tisíc Židů. V Simferopolu popsali vandalové jednu ze synagog, které tu ještě zbyly. Načmárali na ni heslo „Smrt Židům“

Cestou k Sevastopolu... Foto archiv.

a hákové kříže. Teď se cestou na Sevastopol, kousek od Simferopolu valí ruské tanky a židovské traktory, které tudy kdysi jezdily, jsou jen matnou vzpomínkou.

JEFFREY VEIDLINGER

(Text profesora historie a židovských studií na Univerzitě v Michiganu publikoval internetový časopis *Tablet Magazine* – *www.tabletmag.com* – 4. března 2014. *Mírně upravenou verzi přeložila am.*)

KRYM BÝVAL NEBE NA ZEMI

Rozhovor s P. G. Čerjomuškinem

(dokončení ze str. 7)

hlavně srážky mezi krymskými Tatarý a Rusy. Už se objevily zprávy o útocích na domy krymských Tatarů, o útocích na Ukrajince. V samotné Ukrajině je antisemitismus poměrně silný. Ale jsem si jistý, že současná ukrajinská vláda se bude snažit udělat vše, co je v jejích silách, aby Židy ochránila. Naprosto důvěřuji premiéru Jaceňukovi, přeji mu hodně zdaru a štěstí.

Zabýváte se prací nacistického sochaře Brekera a monumentálním uměním třetí říše. Proč právě z toho pohledu?

Když jsem začal studovat Brekerův životopis, zjistil jsem, že to vůbec nebyl špatný umělec. Byl to velmi zručný profesionál. Dokonce patřil k nejlepším umělcům své doby. Ve 20. letech žil a pracoval v Paříži. Tam vytvořil jednu ze svých nejzajímavějších bust – zachytil židovského sochaře Moiseye Kogana, svého přítele a učitele. Kogan zemřel později v německém koncentračním táboře.

Breker vytvořil i portrét Maxe Liebermanna, jednoho z nejčestnějších malířů své doby, který absolutně nesnášel nacisty. Tohle mi připadalo nesmírně zajímavé. Zjistil jsem, že Breker, nejmilovanější Hitlerův sochař, dokázal zachránit před nacisty řadu Židů. Je doloženo, že zachránil Dinu Viernyovou, slavnou modelku francouzského sochaře Aristida Maillola. Viernyová byla Židovka z Kišiněva a komunistka. Ve svých pamětech Breker píše, že zachránil před gestapem i Picasa. Snažil jsem se tím pochopit složitosti historie – nejmilejší Hitlerův umělec zachraňoval Židy, to je přece zvláštní.

Můj zájem o Brekera pramení hlavně ze zájmu o povahu antisemitismu. Studoval jsem celý Brekerův život i veškeré dílo. Je zajímavé sledovat, že i když se Breker snažil dokázat své přátelství s mnoha Židy, svůj talent zcela zmarnil. V pozdějším období (zemřel až roku 1991) všechny jeho sochy jako by zamrzly, byly to neživé předměty. A je to pochopitelné – jakmile se nedokážete vyhnout polibku zla od někoho, jako byl Hitler, nikdy se ho už nezbavíte. Zajímám se o Brekera, protože se zajímám o povahu zla.

ALICE MARXOVÁ

ZA JIŘÍM FIEDLEREM

(dokončení ze str. 3)

Vysoké u Nových Hradů, když fotil zámeček, v němž byla i kasárna. Jirkovy fotografie a fotografické pohlednice byly většinou vynikající kvality, ostré a sdělné, záběr vždy pečlivě komponovaný. Již tehdy byl znám jako majitel jedné z největších sbírek československých topografických pohlednic. Mnohé pak uplatnil v řadě publikací (např. v sedmidílné encyklopedii *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*; v knihách *Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech a Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech I.–II.*).

ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY

Několikrát jsme s Jiřím putovali na staré židovské hřbitovy společně, častěji mi však poskytoval cenné rady z paměti nebo do druhého dne ze svého archivu. V té době již měl nejen archiv starých pohlednic, svých fotografií a hlavně poznámek, vztahujících se k historii jednotlivých míst.

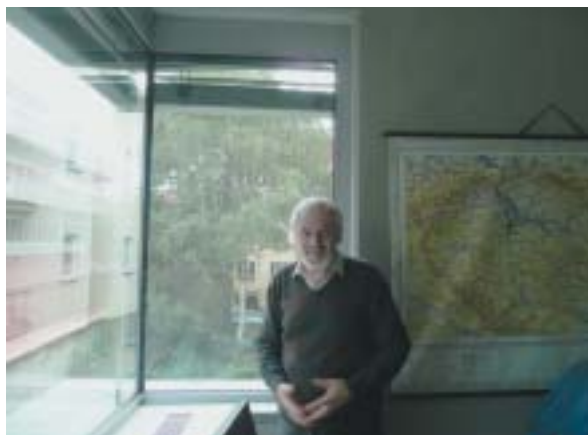
Od konce 80. let přijíždělo stále více zahraničních návštěvníků, rodáků nebo potomků židovských rodin z českých zemí, kteří hledali hroby svých blízkých. Přes permanentní nedostatek času se jim téměř vždy věnoval a s pomocí svého archivu byl schopen poskytnout více informací než samo Židovské muzeum. Mnozí z nich se po Jirkově smrti ozvali: americká spisovatelka Helen Epsteinová, které pomáhal při pátrání po osudech prababičky a babičky (jež pak zachytila v knize *Nalezená minulost*), dále Hanuš Grab z USA, Thomas Fürth ze Stockholmu, Amira Kohn-Trattnerová z New Yorku, Joanie (Holzer) Schrimová z Floridy, Barbara Illner Barretová z Kalifornie či novinářka Ruth Ellen Gruberová. Vyjadřují vděčnou vzpomínku a obdiv k Jirkově nezištné badatelské činnosti.

Jirka byl zcela nenápadný a velmi skromný člověk, pro mne však byl příkladem jisté věrnosti demokratickým zásadám, osobní svobodě a odpovědnosti, a to za poměrů, které člověka nutily k pravému opaku. Byl dokladem toho, že i za velmi stísněných podmínek lze vždycky něco smysluplného dělat,

a že to záleží jen na nás. Jen si člověk nesmí nechat ten smysl vzít, resp. nesmí na něj sám rezignovat. ARNO PAŘÍK

POSLEDNÍ ROZLOUČENÍ

Zločinní, kteří nepoznání žijí mezi námi, připravili o život našeho blízkého Jiřího Fiedlera a jeho paní Dagmar. Nemohu mluvit o obou, poznal jsem dobře jen Jiřího, v jeho 40 letech. Byl mi nadvkrát kolegou. V nakladatelství Albatros, kde mně, v prvním zaměstnání, byl 15 let rádcem, diskutérem, pomocníkem, jehož znalosti a překlady ze srbochorvatštiny a polštiny jsem obdivoval. Dalších 18 let jsme pak strávili společně v Židovském muzeu v Praze, kde se – již ve svobodných poměrech – mohl naplno věnovat svému do té doby sou-

JF v kanceláři ve Smíchovské synagoze. Foto Alice Marxová.

kromému zájmu, historii židovských obcí v Čechách a na Moravě. Zájem o židovství se mnou sdílel již v Albatrosu, kde mi před dovolenou pravidelně po paměti načrtával trasy, jak jsme říkali, „židovských cest“. Po paměti proto, že všechny ty cesty, stovky jich byly, již předtím prošel, projel na kole a při tom zakresloval, fotografoval, pamatoval si. V době, kdy komunistický režim v lepším případě židovské památky nechával chátrat a v horším je ničil, Jirka se vzácným pochopením a podporou své ženy toto jedinečné kulturní dědictví dokumentoval; zachraňoval je pro paměť svých současníků i těch, kteří se teprve měli narodit. Těch snímků, kartiček s údaji o židovských sídlech v Čechách a na Moravě excerpovaných též z nespočetných zdrojů byly a jsou tisíce. Jiří

Fiedler v době zmaru s nemalými náklady činil, čemu se měly věnovat odborné instituce, a sklízel za to nevěli StB i podezíravost okolí.

Když moc zhoubců padla, vydal knihu *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, dodnes základní zdroj informací o židovských sídlech u nás. V Židovském muzeu v Praze pak výsledky svého mnohaletého soukromého bádání začal vkládat do elektronické, stále doplňované a upřesňované *Encyklopedie židovských obcí v Čechách a na Moravě*. Má dnes na 1670 hesel. Bez nich, bez informací, které Jiří Fiedler do muzea nezištně přinesl, bychom zde některé projekty neuskutečnili a práce nespočetných badatelů domácích i zahraničních by nebyla možná. A je třeba dodat, že zásluhu na tom všem měla i Jirkova žena Dagmar, s níž měl celoživotní krásný vztah. Jeho vášeň pro židovskou

historii s porozuměním přijala, a to i na úkor času, který sdílel s ní a s rodinou.

Jiří Fiedler nebyl členem pražské ani žádné jiné české či moravské židovské komunity. A přece, troufám si říct, jako snad jediný u nás našel v pravdě každé z nich. Nikoli snad zápisem v kartotéce, ale tím, co jim – a nejen jim – dal. Obětoval

své vynikající schopnosti překladatele a literárního vědce, práci redaktorskou i editorskou a své odborné úsilí nakonec zcela zasvětil židovskému místopisu. Práci, kterou při tom vykonal, nemůžeme dnes dost dobře docenit; budou z ní čerpat odborníci i laici po celé generace.

Je nás zde nemálo z muzea i z Albatrosu, přátel ze studií a každý z nás si v sobě nese svůj obraz Jirky: jeho vědní, pevnosti názorů i v dobách zlých, kolegiality, přátelství, osobitého vtupu a humoru. To vše zůstává po zločinu, jehož obětí se manželé Fiedlerovi stali, vzpomínkou. Cítíme už jen bolest; bolest smíšenou přese vše s vděčností za to, že jsme Jirku znali, že jsme mu mohli být nablízku. Bolest i za paní Dagmar. *Památka spravedlivého ať je požehnána.*

LEO PAVLÁT

CHTÍT NEBÝT POHÁDKOU

O posledním románu izraelského autora Davida Grossmana

Vydání knihy *Žena prchá před zprávou* (*Iša borachat mi-bsora*, 2008) mělo tragickou předehru: ještě než ji autor dopsal, dozvěděl se, že dne 12. října 2006, v posledních hodinách druhé války v Libanonu, padl jeho syn Uri. David Grossman k tomu podotýká: „Po skončení sedmidenního smutku jsem se ke knize vrátil. Z větší části už byla hotová. To, co se změnilo nejvíc, je ozvučná skříň reality, v níž poslední verze vznikala.“ V překladu Lenky Bukovské a Mariany Fisher ji vydalo pražské nakladatelství Mladá fronta a patří k nejsilnějším textům, jež byly v poslední době českým čtenářům zpřístupněny.

AUTOR PRCHÁ PŘED ZPRÁVOU

Fikce a realita se v Grossmanově případě protnul tak, jak je snad možné jen v Izraeli. Téměř šest stran nepojednává totiž o ničem jiném než o strachu rodiče o svého syna bojujícího ve válce. Celkově nastiňuje nelehkou situaci izraelské výchovy od chvíle, kdy dítě dospěje a je rodičům „znárodněno“: Musí nastoupit vojenskou službu a účastnit se cvičení a hlídek na Západním břehu a na checkpointech, při nichž mu hrozí zranění, či dokonce smrt, a i když vyvázně zdravý, změní se mu měřítko hodnot, citlivost k utrpení druhých. Zdejší matky a otcové se musejí vyrovnávat i s tím, jak svým dětem vysvětlit, že jejich stát je obklopen více či méně nepřátelskými zeměmi. Musejí je naučit žít s všudypřítomným strachem z teroristického útoku a nakonec i s tím, že budou muset čelit též nenávisti lidí, s nimiž sympatizují (výrazná postava arabského taxikáře). Je to kniha o osudu izraelských obyvatel, kteří netouží po ničem jiném než po obyčejném životě, ale okolnosti je nutí hrát roli bojovníků, těch, kdo neustále obhajují základní právo na existenci.

Takto si matka Ora vybavuje hovory nad atlasem s malým synkem: „O několik dní později ji poprosil, aby mu ukázala země, které jsou ‚proti nám‘. Znovu rozložila atlas a jednu po druhé mu ukazovala. Počkej, podíval se, kde jsme my? V očích mu zableskla naděje: možná na téhle stránce nejsme. Malíč-

kem mu ukázala na Izrael. (...) Druhý den ráno vstal Ofer s tím, že našel řešení, odteď bude Angličan, máme mu říkat Johne, na Ofera už slyšet nebude. Je totiž nezabíjejí, vysvětlil mi prostě, nemají nepřátele.“ Když Avram, jeden z protagonistů, projíždí po propuštění z nemocnice (kde se léčil z následků mučení v egyptském zajetí po jomkipurové válce) ulicemi Tel Avivu, uvažuje takto: „Všechno mu připadalo živé a opravdové, ale zároveň jako jedno velké divadlo. Při jedné z jízd vyštěkl na Oru: No jo, to je moc hezké říkat si, budete-li chtít, nebude to pohádka, jako Herzl před sto lety, ale co když někdo chtít přestane? Nebo už nemá síly chtít? Chtít co? Chtít nebýt pohádkou.“

CESTA A SLOVA

Knih je přesně vymezena časem i prostorem, v němž se odehrává: začíná prologem v roce 1967 během šestidenní války, kdy mladička Ora onemocní žloutenkou a ocitne se v nemocniční karanténě spolu s mladičkou Avramem a Ilanem. Tím začíná jejich společný vztah, jenž se časem vyvine ve zvláštní milostný trojúhelník lásky a přátelství, vzájemné oddanosti a odpovědnosti. Jedna z nejsilnějších scén se odehrává během jomkipurové války; mluví se o první válce v Libanonu, atmosféře palestinských intifád, druhá libanonská válka pak tvoří onu „ozvučnou skříň reality“. Děj ovšem prožíváme zpětně ve vyprávění Ory, ženy, která téměř měsíc prchá před zprávou a na cestu s sebou bere duševně a tělesně podlomeného Avrama. Ora utíká z domova proto, aby ji nemohli zastihnout poslové přinášející zvěst o úmrtí syna Ofera, který narukoval do války. Prchá ale nejen před touto zprávou: na útěku si řeší i svou minulost, neboť odchodu z domova předchází rozchod s manželem Ilanem, odcizení od něj i obou synů.

Při putování neustále mluví, jako by slovy chtěla zaříkat nebezpečí, které Oferovi hrozí, mluví jako člověk, jemuž se před smrtí v bleskovém sledu ostře vykreslených situací odvíjí celý život. Vypráví Avramovi o svém a Ilanově životě, ale hlavně o dospívání svých synů: o Adamovi (synu Ilanově) a Oferovi, jehož biologickým otcem je právě Avram.

OD SEVERU K JIHU

Zvláštní dvojice přitom putuje od severu země na jih, z Galileje směrem k Jeruzalému, po trase Izraelské stezky, která protíná celou zemi. Občas zabloudí a točí se v kruhu, stejně jako jejich vzpomínky. V textu zaznívají jména míst, jimiž procházejí, místa spjatá s židovskými dějinami

i jména opuštěných arabských vesnic, míjejí památníky padlých izraelských vojáků. Jak v reálném prostoru, tak ve světě vzpomínek překonávají různé překážky: zatímco se derou skrz houštiny a brodí přes potoky a bojují se zdívočelými psy, Ora se noří do minulosti, od „obyčejnějších“ vzpomínek k těm nejbolestnější.

„Začni zdálky,“ prosí ji Avram. Grossmanův poutnický román je jakoby izraelským odrazem románu cesty, jak jej známe z americké beatnické tradice. Zde však neznamená bezstarostný útěk ke svobodě, ale putování bez konce, bolestný ponor do vzpomínek, které se chůzí krásnou krajinou Země izraelské sice uvolňují, nicméně nebolí o nic méně.

David Grossman patří spolu s Amosem Ozem k předním mluvčím izraelské levice, která hájí myšlenku mírového procesu s Palestinci. Jeho zatím poslední román je silnou a vyčerpávající analýzou toho, co obnáší být Izraelcem, jakou cenu platí onen příslovečný sabra za to, že udržuje své trny tvrdé a jádro měkké. A nebo, jak autor jistou dávkou Ořiny únavy a hořkosti naznačuje, že se takové představě alespoň snaží dostat.

ALICE MARXOVÁ

Fikce i realita. Foto Petr Josek, 2006.

FRIULI VENEZIA GIULIA

Z Terstu do Cividale přes Collio a Colli Orientali del Friuli

„San Marco je Noemova archa, na níž je místo pro všechny bez výjimky a bez rozdílu, pro každou dvojici hledající tu útočiště, když se venku hustě rozpršelo, i pro všechny osamělé. Mimo chodem, ten příběh s potopou jsem jakživ nepochopil, vzpomíná kdosi, že prý prohlásil pan Schönhut, šames pro všechno ze sousedního izraelského chrámu, když déšť bušil do skel a stromy v Městských sadech – na konci via Battisti, po levé straně pro toho, kdo z kavárny

vychází – se ohýbaly ve vichru, zmáčené, pod kovovým nebem. Jestli to bylo za hříchy světa, tak se s tím mělo skoncovat jednou provždy, nač něco zničit a pak začít zase od začátku? Beztak to potom nebylo o nic lepší;

Kavárna San Marco. Foto JD.

ani nápad, vraždění a násilnosti nebraly konce, a přece pak už žádná potopa, naopak, slib, že život na zemi nebude vyhlazen.

Proč ale měl takové slitování s pozdějšími mordýři, a žádné s těmi z dřívějších, které nechal všechny utopit jako krysy? Přece si musel být moc dobře vědom toho, že s každým živým tvorem, zvířetem nebo člověkem, vstupuje na archu zlo; ti, co se nad nimi ustrnul, přinesli s sebou zárodky všech možných nenávistí a utrpení, které budou řídit do skonání věků.“

Takhle uvádí terstský rodák a spisovatel Claudio Magris své vyprávění o kavárně San Marco a my hned vidí-

me a víme, kde jsme: ve střední Evropě, která se řízením osudu ocitla na břehu Středozemního moře, v Terstu,

Terst: Piazza S. Antonio Nuovo. Foto Jiří Daniček.

který je jediným velkým italským městem, do kterého – na rozdíl například do Milána nebo Verony – nebyla středoevropská habsburská rakousko-uherská podoba světa importována jako cizorodý prvek. Naopak, Terst do této sféry organicky patří a obohacuje ji o jednu z jejích osobitých variant. Tedy – je to italské město a nachází se v Itálii, ale také je stále pevnou součástí něčeho, co už není, starého mocnářství, které svůj zánik přetvořilo v setrvalou nostalgii po sobě samém. Ta nostalgie je stejně reálná a možná i reálnější než skutečnost a setrvalě vytváří podstatu toho, co se pod pojmem střední Evropa skrývá. V Terstu se stačí nadechnout, projít několik ulic, vstoupit do kavárny a je to jasné. Jsme opět tam, odkud jsme přišli: v bývalé vlasti, která se rozpadla na rozmanité vaterlandy.

KAVÁRNA A SYNAGOGA

V kavárně San Marco (Via Cesare Battisti 18) je výhodné s procházkou po Terstu začít, už proto, že si na chvíli sedneme. Vždyť nám nic neuteče a také neškodí si trochu odpočinout. V Terstu je skoro všechno do kopce, i tramvaj tady má ledacos společného s lanovkou, a pokud přijde bora, silný vítr od severovýchodu, natahují tu po stranách ulic pro chodce záchytná

lana. Tak je tomu od už římských dob. Přes pět set let (od roku 1382) patřil Terst k rakouské říši a byli to Habsburkové, kdo mu dal podobu a význam velkého města. Císař Karel VI. nechal prohlásit město svobodným přístavem a za jeho dcery Marie Te-

rezie byla postavena nemalá část budov v Borgo Teresiano, které vytváří jeho širší historické centrum. Obchodně se hlavní přístav Rakouska-Uherska prosadil i proti Benátkám a koncem 19. století patřil k největším městům podunajské monarchie. Žili tu Italové, ale i velké skupiny jiných národností – Němci a Rakusané, Slovinci, Židé, Arméni a mnozí další.

Rozlehlá synagoga, která s kavárnou sousedí, byla postavena v letech 1908–1912, kavárna San Marco otvírala v lednu 1914. Obě instituce, po staletí pamětníci a sousedé, jsou stále ještě v provozu. Zda pamatují lepší časy, je otázkou. Ale pamatují hodně. Když se za první světové války v synagoze modlili, jak to bylo za Rakouska pravidlem, za zdraví císaře pána a úspěch jeho zbraní, zasedali v kavárně ireden-tisté, usilující neoblomně o připojení

Terstská synagoga z roku 1912.

Terstu k Itálii a falšovali tam pasy pro protirakouské vlastence v takové míře, že rakouská policie zasáhla a při té příležitosti podnik zcela zdemolovala. To se dalo za nějaký čas do pořádku. S Rakousko-Uherskem to dopadlo hůř; válku prohrálo a přestalo přinejmenším v prvním plánu existovat. V synagoze se nadále modlili za zdar Itálie, jak to bylo zvykem, a v kavárně se mluvilo

o literatuře, která byla v Terstu vždy domovem, o tom, že by Itálie měla sahat až k Dubrovniku, a o něco později občas i o tom, že se židovští literáti a Židé vůbec nemají moc co v kavárnách ukazovat – a za čas už ani v synagoze. Jeden z nich, spisovatel Giorgio Voghera, pak odjel do Palestiny a vrátil se až v roce 1948, aby byl ještě padesát let, než zemřel v domově židovské terstské obce, dál denním hostem ve své kavárně.

TERSTŠTÍ AUTOŘI

V Terstu se narodil a žil rovněž Aron Hector Schmitz, známý pod pseudonymem Italo Svevo (1861–1928), v literatuře předchůdce Prousta a Joyce a jeden z největších italských i světových spisovatelů 20. století. Ostatně právě James Joyce, který v Terstu v letech 1905–1915 strávil deset let a živil se jako učitel angličtiny, později rozhodujícím způsobem přispěl k uznání Svevova díla

Umberto Saba dál kráčí ulicemi Terstu. Foto archiv.

v zahraničí a nakonec i v Itálii. Svevo navštěvoval jeho jazykové kurzy, oba muži se spřátelili a literární vědci jsou přesvědčeni, že určitým modelem k hlavní postavě nejznámějšího Joyce-

ova románu *Odysseus* Leopoldu Bloomovi byl právě Italo Svevo.

Podobně jako v Praze a ve Vídni i v Terstu působil celý okruh významných literátů, a mnozí z nich byli Židé. Mezi ty významné patří i Umberto Saba (1883–1957), básník, Ital, Žid, knihkupec a terstský rodák – to

V centru Terstu se najdou i klidná a tichá místa. Foto JD.

už je víc než dost předpokladů pro domovské právo ve zmizelé středoevropské říši. Také on se zachránil za války v emigraci a také on se do Terstu vrátil.

Rodné město jim všem – a Joyceovi také – nechalo postavit sochy a busty, Svevovi dokonce už před válkou. V roce 1939, jak se traduje, jeho bronzová busta v Městských sadech z podstavce zmizela a byla nahrazena nápisem: „Žide, bronz patří vlasti!“

PROCHÁZKA MĚSTEM

Tady bohužel musíme kavárnu opustit. Kdyby, jak píše Magris, „kdyby tu bylo Rakousko-Uhersko do dneška, bylo by všechno jako dřív, svět by byl dál kavárnou San Marco, a je vám to snad málo, když se podíváte, co se děje venku?“ Jenže Rakousko-Uhersko tu už není. A tak se vydáme ven a vzhůru na kopec San Giusto, kde jsou nějaké antické drobnosti, zbytky římského divadla, Castello z 15. století, odkud je báječný výhled na město, na moře i na bílé skály Carsu a krásná románsko-gotická katedrála s benátsko-ravennskými mozaikami. Cestou k pobřeží po Via del Monte lze v budově č. 5–7 bývalé židovské nemocnice navštívit židovské muzeum – Museo della Comunità Ebraica di Trieste Carlo e Vera Wagner a udělat si před-

stavu o historii a životě Židů v oblasti Friuli-Venezia Giulia. Necelé tři kilometry odtud v ulici Via della Pace pak najdeme v sousedství katolického hřbitova i židovský hřbitov z poloviny 19. století.

Po Borgo Teresiano, plném velkých, převážně neoklasicistních budov a paláců bank, pojišťoven a nejrůznějších firem stejně jako obchodů všeho druhu, je možné se procházet hodiny. Dřív nebo později se dostaneme na Piazza Unità d'Italia přímo pod kopcem San Giusto, na náměstí, které ohromuje spíš svou velikostí než architekturou, s ob-

rovskou radnicí přes celou jednu stranou a s protější stranou otevřenou do moře. Komornější je Piazza S. Antonio Nuovo s přístavem pro jachty, ke které vede od pobřeží kanál, obklopený spoustou kaváren. Najde se tu také velké divadlo Teatro Verdi a ledacos jiného.

Samostatnou a příjemnou kapitolou města jsou kavárny. Ne že by jinde v Itálii byly špatné, ale fakt, že zdejším přístavem tradičně prochází většina

Ani James Joyce Terst zcela neopustil. Foto archiv.

kávy, dovážené do Středomoří, dává zdejším kavárnám jakési privilegium, které je znát. Na chuti i na vůni. Možná k tomu přispívá i to, že velké množství kávy se tady i praží, a tak často káva voní na ulici jen tak, lidem i obchodníkům pro radost. Známa značka Illy je zároveň příjmením rodiny, která se obchodu s kávou tradičně věnuje. A tak se dostáváme znovu do kavárny.

FRIULI VENEZIA GIULIA

COLLIO A COLLI ORIENTALI

Vídeňský spisovatel a novinář Hermann Bahr kdysi prohlásil: „Mám Terst rád, protože v tom městě má člověk pocit, že není nikde.“ Úzce to zřejmě souvisí

s tím, co už bylo na středoevropské téma řečeno. Vraťme se proto do Itálie, která není obdarována či postižena přízraky evropského vnitrozemí. Jakmile mineme zámek Miramare, který si nechal postavit v polovině 19. století arcivévoda a pozdější mexický císař Maximilián a kde prý na rozdíl od Terstu nikdy nefouká, a další zámek Duino, spojený s rodem Thurn-Taxisů a s Reinerem M. Ril-

kem a jeho *Elegiemi z Duina* (stále ještě sféra středoevropských fantomů), svět

Krajina v Collio Goriziano. Foto archiv.

kolem nás se začne podstatně měnit. Slunce svítí jinak a jakoby s větší chutí. Poté, co překročíme řeku Isonzo a mineme Gorizii, poslední výspu rakouského přímoří, dnes rozdělenou mezi Itálii a Slovinsko, otevře se před námi Collio, jedna z nejkrásnějších vinařských oblastí celé Itálie. Nejhodnotnější vinice leží v okolí městečka Cormons a jsou to především révy Friulano a Ribolla Gialla, ze kterých vzniká to nejlepší, co v bílých vínech může Itálie nabídnout. Tady můžeme na chvíli zapomenout, jak se věci mají, uvěřit Leibnizovi,

že náš svět byl stvořený jako nejlepší ze všech možných světů, putovat vinicemi mezi usedlostmi, vesnicemi, záměčky, městečky a kláštery a být rádi, že jsme na světě.

Vinice v Colli Orientali del Friuli. Foto archiv.

Na západě přechází Collio do vinařské oblasti Colli Orientali del Friuli s hlavními obcemi Ramandolo, Cialla a Corno di Rosazzo, kde některé vinice v kruzích obtácejí úbočí kopců, na kterých jsou vysázeny – a zase. Pro toho, kdo se snaží popsat vinařskou krajinu ve Friuli, je fatální, že se nutně musí opakovat. Ne snad proto, že by byla fádni a stereotypní – právě naopak. To, na co už byly dříve použity superlativy, se jeví ve srovnání s tím, co právě popisujeme, přinejmenším... Zkrátka, Colli Orientali jsou „jednou z nejkrásnějších vinařských oblastí celé Itálie“. A je to. A vína – totéž. Navíc i červená.

Vinařství Rocca Bernarda v Colli Orientali má staletou tradici. Foto archiv.

PONTE DEL DIAVOLO

Cividale del Friuli leží na samém konci této oblasti – a tak ve městě, založeném Caesarem, které dalo celému Furlánsku jméno, naše cestování uzavřeme. O Cividale, v minulosti dokonce centru langobardského království a také sídla aquilejského patri-

archy, se lze dočíst v každém průvodci. Je plné historických budov a památek, které ostatně nelze při toulkách po tomto starobylém, krásném a vlastně malém městě stejně minout.

Ale pro jistotu: nejhezčí pohled na Cividale je ze středověkého Ponte del Diavolo, Dávlova mostu, který se od poloviny 15. století klene na

třech pilířích nad zelenými vodami řeky Natisone a patří k celé sérii mos-

Ponte del Diavolo v Cividale. Foto archiv.

tů, které byly s pomocí satanovou v Itálii zbudovány. Představa Evropanů o podobě ráje je do značné míry

poplatná obrazům renesančních mistrů, kteří ho často situovali do italských krajin. V takovém ráji nebývá nouze ani o ďábla, a jak mosty ukazují, lze s ním spolupracovat docela efektivně. Potíž je v tom, že taková spolupráce je zřejmě možná právě jen v ráji. O nějakém Dávlově mostě ve střední Evropě nic známo není.

JIRÍ DANÍČEK

Umberto Saba: PŘEDMĚSTÍ

Tu na ulicích
předměstí se mi stala
ta zvláštní věc.

Bylo to jako marný
vzdech,
nejednou touha vyjít
ze sebe
a žít životem všech,
být jako obyčejní
lidé.

Carlo Levi: Umberto Saba.

Nikdy jsem předtím neměl
tak velkou radost a nikdy myslím
ji nebudu mít.
Bylo mi tehdy dvacet
a stonal jsem. A v nových
ulicích předměstí posedla mě
ta touha marná
jak vzdech.

Kde v sladkém čase dětství
jsem viděl jen pár domků,
přichycených sem tam
na té holině kopce,
předměstí horečně rostlo z lidské práce.

V něm poprvé mě zatřýznila sladká
a marná
touha vložit svůj život do teplého
života všech,
být jako obyčejní
lidé.
Mít víru všech,
říkat slova,
dělat věci,
které pak všichni pochopí a jsou
jako víno a chleba,
děti a ženy,
hodnoty všech.
Ale jeden kout,
běda mi, jsem ponechal touze, modrou
škvíru,
abych se moh jí na sebe dívat,
těšit se ze strmé radosti,

že nejsem už já,
že jsem jen toto: mezi lidmi
člověk.

Zrozena z temných
událostí,
krátká byla ta touha, sotva krátký
vzdech. Nalézám ji
– ztracenou ozvěnu
mládí – v ulicích předměstí,
změněných více než já.
Na zdi vysokých domů,
na lidi, jejich práci, na všechno
padl závoj, jenž zahaluje
skončené věci.

Kostel je dosud žlutý,
i když je louka kolem
zelená méně.
Na moři dole
je jedna jediná obrovská loď,
stojí, sklání se k jedné straně. Tvary,
barvy,
život, kde zrodil se můj povzdech sladký
a zbabělý,
skončený svět.
Jiné tvary a barvy
jsem stvořil, ale sám zůstal jsem týž,
sám se svým urputným
trápením. A smrt
mě čeká.

Vrátí se,
buď do toho předměstí,
či do jiného podobného jemu,
jarní dny. Někdo jiný
bude zas žít můj život
a on v tom nesmírném soužení mládí
snad taky vysloví prosbu,
a bude věřit,
že vloží svůj život do života
všech,
že bude takový, jak se mu budou
ostatní lidé jevit
onoho dne.

*Ze sbírky Il Canzoniere přeložil Vladimír Mikeš.
Italský básník Umberto Saba (1883 Terst–1957 Gorizia)
patří spolu s G. Ungarettim a E. Montalem k za-
kladatelským osobnostem moderní italské poezie. Patří
také k Terstu, který je v jeho verších stále přítomný.*

JE TŘEBA OSVOBODIT VOJÁNA POLLARDA

Doživotní trest za předávání informací spojenecké zemi stále platí

Sto šest ze sto dvaceti poslanců izraelského Knesetu podepsalo v prosinci minulého roku žádost o osvobození Jonathana Pollarda, adresovanou prezidentu Obamovi. Po dvě desetiletí hovořil Washington o tom, že v důsledku Pollardovy špionážní činnosti je důvěra mezi oběma zeměmi narušena. Nyní je načase – podle vyjádření předsedy Knesetu Julihu Edelsteina – na základě nových informací hovořit také o „pokrytectví Washingtonu“.

Už více než 28 let jsou všechny pokusy o osvobození na doživotí odsouzeného Jonathana Pollarda neúspěšné, přestože o něj usilovala řada významných osobností a politiků. V „kauze Pollard“ se od jejího vzniku angažovali všichni izraelští premiéři, nositel Nobelovy ceny Elie Wiesel, významní právníci, členové amerického Kongresu... Jak píše ve svém dopise prezidentu Obamovi Robert Wexler, předseda washingtonského Centra Daniela Abrahama pro mír na Blízkém východě, „Jonathan Pollard je jediným člověkem v dějinách Spojených států, který byl odsouzen k doživotnímu vězení za předávání informací spojenecké zemi. Je také jediným americkým občanem, obviněným z takového trestného činu, který byl odsouzen na víc než 14 let vězení. Dnes by mu hrozil za stejné jednání maximálně desetiletý trest.“ V jiných případech špionáže ve prospěch spojenecké země, jako je Saúdská Arábie, Velká Británie nebo Egypt, byly ve skutečnosti vyměřeny tresty podstatně nižší – od dvou do čtyř let. Přesto Bílý dům ještě zcela nedávno vyjádřil stanovisko, podle něžž v tomto případě nelze zmínit doživotní trest z důvodů „závaž-

nosti zločinu“ spáchaného bývalým analytikem amerického námořnictva.

PŘIPOMEŇME SI FAKTA

Jonathan Jay Pollard získal diplom na prestižní Stanfordově univerzitě v Kalifornii. V roce 1979 ve věku 25 let byl přijat do zpravodajské služby amerického námořnictva jako analytik. Zhruba po dvou letech získal oprávnění k přístupu k dokumentům, označovaným jako „přísně tajné“ a podléhajícím nejvyššímu stupni utajení. V roce 1984 byl

Jonathan Jay Pollard v době svého zatčení v roce 1985. Foto archiv.

převezen k Protiteroristickému pohotovostnímu středisku (Anti Terrorism Alert Center, ATAC). Jeho novým úkolem bylo monitorovat a analyzovat skutečnosti, které mohly znamenat potenciální teroristickou hrozbu.

Když v roce 1983 vstoupila v platnost americko-izraelská bilaterální dohoda, stanovující spolupráci tajných služeb a sdílení získaných poznatků, uvědomil si Jonathan Pollard, že některé informace, které se přímo týkají bezpečnosti Izraele, nejsou izraelské straně předávány – například zprávy o zásilkách zbraní, které Sovětský svaz dodával arabským zemím či informace o vývoji nukleárních a biologických zbraní v Iráku a v Sýrii.

IDEOLOGICKÁ MOTIVACE

Pollard se rozhodl tyto informace Izraeli zprostředkovat, bez ohledu na to, že je vázán tajemstvím a že svým jednáním poškodí důvěryhodnost amerického zpravodajství. Navázal spojení s Avim Sellou, plukovníkem izraelského letectva, který se vyznamenal v libanonské válce v roce 1982 a žil v této době v New Yorku. V krátkém čase poskytl Pollard Lakamu (izraelské výzvědné službě zaměřené na ochranu izraelského jaderného programu a na sběr tajných informací vědeckého a technického charakteru) spoustu důvěrných informací, ke kterým měl přístup. Lakam řídil Rafi Ejtan, bývalý agent Mosadu, který proslul důležitou rolí, již sehrál při dopadení Adolfa Eichmanna.

Pollard nepředával své zprávy ze zjištěných důvodů. Jeho motivace byla ideologická a vycházela z jeho hlubokého vztahu k Izraeli. Naneštěstí pro něj trval Ejtan na pravidlu, že každý, kdo pro něj pracuje, musí být za svou práci placen. Tak se stal Pollard oficiálním izraelským špiónem. Ale aby takovou práci mohl dlouhodoběji úspěšně vykonávat, k tomu neměl dostatek specifických předpokladů. Dělal chybu za chybou (například si bral tajné dokumenty domů), až

byl nakonec odhalen. Přitom nebyl okamžitě zatčen, absolvoval jen několik výslechů u FBI. Jeho žena Anne se pokusila získat pomoc od Aviho Selly, ale Rafi Ejtan mu dal příkaz, aby se Pollardem dále nezabýval a co nejrychleji opustil Spojené státy.

Jonathan a jeho žena, kteří o tom nic nevěděli, se pokusili najít útočiště na izraelském vyslanectví ve Washingtonu. Ale ambasáda jim azyl neposkytla a oba manžely 21. listopadu 1985 zatkla FBI. Co bylo příčinou podivného postoje velvyslanectví? Někteří experti tvrdí, že kdyby byl býval přítomen do celé věci zasvěcený velvyslanec (byl tou dobou na návštěvě v Paříži), bez jakékoli pochybnosti by

jim ochranu na půdě vyslanectví poskytl. Jiní si ale myslí, že Izrael dal svým odmítnutím přednost možnosti, že se vyhne přímé konfrontaci s americkými představiteli.

NEMILOSRDNÝ TREST

Výsledkem bylo, že Anne Pollardová byla odsouzena k pěti rokům vězení a Jonathan Pollard k doživotnímu žaláři za to, že předával důvěrné dokumenty spojenecké zemi, aniž se přitom snažili škodit Spojeným státům. Nelze se ubránit dojmu, že soudní rozhodnutí bylo mimořádně přísné: nejednalo se o zradu, protože ke zradě nutně patří spojení s nepřátelskou zemí v době války. Pollard neudělal nic jiného, než že předával informace, na které měl Izrael právo na základě dohody, kterou obě země uzavřely.

Rozsudek překvapil celý svět, protože Pollard svou vinu přiznal, vzdal se práva na veřejný proces, spolupracoval s vyšetřovateli, a mohl tedy očekávat podstatně lehčí trest. O tom, jak se na výsledku podepsal špatnou obhajobou jeho advokát, se ví už dávno. Ale všechno se tím vysvětlit nedá. Ví se například, že ministr obrany Caspar Weinberger u soudce osobně intervenoval ve prospěch doživotí. Z jakého důvodu? Vyvolala Pollardova činnost trhliny v systému americké bezpečnosti? Byli do případu zapleteni další špiouni? Většina specialistů na špionáž tuto poslední hypotézu odmítá.

Izraelská vláda z počátku jakoukoli spojitost s Jonathanem Pollardem popírala, spolupracovala s Američany a vrátila jim všechny získané dokumenty. Nakonec však přiznala, že izraelským agentem byl a v listopadu 1995 mu udělila izraelské občanství.

OBAMOVA NEÚSTUPNOST

V současné době snahy pomoci Jonathanu Pollardovi opět nabývají na intenzitě. S požadavkem na jeho osvobození vystoupili členové dřívějších amerických vlád; Henry Kissinger napsal prezidentovi dopis s návrhem na snížení trestu. William Richardson, který má blízko k Obamovi a zastával funkci ministra pro energii v Clintonově administrativě, navrhuje v dopise, rovněž adresovaném americkému prezidentovi, aby Pol-

lardovi byla udělena milost. Zdůrazňuje skutečnost, že prakticky všichni, kdo v době Pollardovy aféry zastávali významné vládní funkce a zabývali se důsledky toho, co Pollard spáchal, dnes podporují jeho osvobození. Mezi ně patří například bývalý ministr zahraničí George Shultz, William Webster, bývalý ředitel FBI, nebo Robert McFarlane, který stál v čele Národní bezpečnostní agentury. James Woolsey jr., který byl ředitelem CIA, prohlásil, že „okolnostmi ovlivněný přísný trest byl jasně přehnaný“.

Z toho, co vypadalo na dva až tři roky vězení, se nakonec stal doživotní žalář a skutečné motivy, které k uděle-

25 let stačí! – plakát, žádající Pollardovo propuštění.

ní takto mimořádně tvrdého trestu vedly, nejsou k dispozici. Četné intervence, jež doporučují mírnější postup, jako by jen zvyšovaly neústupnost prezidenta Obamy v této věci. Ostatně je zajímavé si povšimnout, že Obama během svých dvou mandátů udělil jen velmi málo prezidentských milostí. Do současné doby jím bylo pozitivně vyřízeno pouze čtyřicet žádostí o milost (necelá dvě procenta) oproti čtyřem stům padesáti devíti, které udělil Bill Clinton, a dvěma stům za George W. Bushe. Přísnost, které se snad dá rozumět jako snaze předejít podezření z nedostatku rozhodnosti, lze ale v případě Jonathanu Pollarda interpretovat i jako nepřátelský postoj vůči Izraeli.

LICITACE A PODPORA

Podle posledních informací, které kolují na Západě, se zdá, že případ Jonathanu Pollarda se stal součástí politické licitace, týkající se budoucích izraelsko-palestinských jednání. Americký ministr zahraničí John Kerry měl slíbit, že se bude žádostí členů izraelského Knesetu urychleně zabývat, jakmile Izrael propustí zbývajících padesát dva palestinských vězňů, které má podle dohody z 28. srpna 2013 z celkem sto čtyř palestinských teroristů osvobodit. Jde o gesto dobré vůle, od kterého se očekává pokrok v mírových jednáních s palestinskou vládou. (Dvacet šest z nich bylo mezitím propuštěno 30. prosince minulého roku.) Ale opatrnost je namístě. Je třeba vzít v úvahu, že žádost neznamená dohodu, a nikdo neví, jestli by se prezident Obama za takovou dohodu postavil.

Podpora Pollardova propuštění stále vzrůstá. Když se s peticí izraelského Knesetu seznámil prezident Šimon Peres, konstatoval, že je jeho povinností předat tuto žádost prezidentu Obamovi. Řekl, že je rovněž připraven vrátit medaili Svobody (nejvyšší civilní vyznamenání Spojených států, které uděluje prezident), již dostal 13. června 2012, s vysvětlením, že „nemůže nosit medaili, nesoucí jméno svobody, dokud je Jonathanu Pollardovi jeho vlastní svoboda upírána“.

UŽ JE NAČASE

Přesvědčí toto symbolické gesto Obamu natolik, aby prezidentskou milost udělil? Jestli vytrvá ve svém odmítání, má Pollard šanci na přezkoumání svého případu až v roce 2015. Na tom, že strávil polovinu života ve vězení, aniž se ví, co je příčinou urputnosti, se kterou v jeho případě američtí představitelé odmítají mírnější posouzení, však už ani milost nic nezmění.

Ve chvíli, kdy Izrael opakovaně ukazuje dobrou vůli a propouští z vězení vrahy a teroristy s rukama potřísněnými krví, by bylo víc než vhodné, aby i Spojené státy ukázaly dobrou vůli a propustily z vězení Jonathanu Pollarda.

ANNIE OUSSET-KRIEF

(Z francouzského měsíčníku *Information Juive*, leden 2014, přeložil jd.)

Etgar Keret

NĚKDO KLEPE NA DVEŘE

„Řekni mi nějaký příběh,“ přikazuje mi muž s plnovousem, který sedí u mě doma v obýváku na pohovce. Musím přiznat, že to vůbec není příjemná situace. Já příběhy píšu, nevyprávím je.

A ani psát nedokážu na rozkaz. Naposledy mě o to, abych vyprávěl nějaký příběh, poprosil můj syn. Před rokem. Vyprávěl jsem mu něco o divožence a fretce – už si ani přesně nepamatuju, co –, a do dvou minut tvrdě spal. Ale teď jsem se ocitl v úplně jiné situaci.

Protože můj syn nemá plnovous, ba ani pistoli. Protože můj syn mě o ten příběh pěkně poprosil, a tenhle chlapek se mě o něj snaží jednoduše okrást.

Pokouším se tomu vousem vysvětlit, že když tu pistoli dá pryč, výrazně si tím polepší – oba si polepšíme. Není snadné vymyslet příběh, když vám někdo tiskne hlavě pistole k hlavě. Ten chlapek je však úporný. „Když něco v týdle zemi chceš,“ objasní mi, „musíš použít sílu.“ Právě sem přesídlil ze Švédska a ve Švédsku to zkrátka chodí jinak. Když tam člověk něco chce, zdvořile o to požádá, a většinou to i dostane. Ne jako u nás na Blízkém východě – tady je dusno v obou smyslech slova. Stačí vám u nás týden a pochopíte, jak to tu funguje – nebo spíš jak to tu nefunguje. Palestinci hezky žadonili o stát, a dostali ho? Tůdle! Tak začali vyhazovat do vzduchu autobusy s dětmi, a hned jim nasloucháme. Osadníci toužili

po dialogu. A vzal je někdo vážně? Ani náhodou. Tak přešli na fyzické a na pohraniční hlídky se jali lít vařící olej, a v tu ránu měli obecnostvo. V téhle zemi mají pravdu ti,

kdo mají moc, ať už jde o politiku, kšefty nebo místo, když potřebujete zaparkovat. Jediný jazyk, kterému rozumíme, je hrubá síla.

To Švédsko, země, z níž vousem alijoval, je pokrokové, špička hned v několika oblastech. Švédsko, to není jenom ABBA, IKEA a nobelovky.

Švédsko je svět sám pro sebe, a všechno, co ten svět má, získal mírovými prostředky. Kdyby ve Švédsku vyrazil třeba za zpěvačkou skupiny Ace of Base, zaklepal jí na dveře a poprosil, aby mu zazpívala, pozvala by ho dál a nabídla by mu šálek čaje. Pak by zpod postele vytáhla elektrickou kytaru a něco zabrnkala. Navíc s úsměvem. Ale tady? Kdyby se neoháněl tou pistolí, okamžitě bych ho vyrazil. „Heleďte,“ pokouším se s ním domluvit. „Ty heleď,“ zavrčí vousem a natáhne kohoutek. „Buď bude příběh, nebo kulka mezi oči.“ Vidím, že nemám na vybranou. Ten chlap to myslí vážně. „V pokoji sedí dva lidé,“ začnu. „Vtom někdo klepe na dveře.“ Vousem ztuhne a já mám chvilku pocit, že ho ten příběh zaujal, ale tak tomu není. Zaujalo ho něco jiného. Někdo klepe na dveře. „Otevři,“ nařizuje mi, „a nic na mě nezkoušej. Toho člověka se zbav, ať je to, kdo chce, a hezky šupem, nebo to špatně

skončí.“ Mladík za dveřmi provádí průzkum veřejného mínění. Má pár otázek. Krátkých. Stran zdejší vysoké vlhkosti v létě a nakolik ovlivňuje moji náladu. Opáčím, že nemám zájem, ale on se stejně vecpe dovnitř.

„Kdo to je?“ ptá se a ukazuje na vousem. „Synovec ze Švédska,“ zalžu. „Tátu mu zasypala lavina a on sem přijel na pohřeb. Právě jsme probírali jeho poslední vůli. Mohl byste laskavě vzít ohled na naše soukromí a nechat nás o samotě?“ „No tak, kámo,“ pronese ten mladík a poklepe mi na rameno. „Je to akorát pár votázeček. Dej mi vydělat pár šupů. Platěj mě vod kusu.“ Praštit sebou na pohovku a v ruce svírá složku. Švéd se uvelebí vedle něj. Já pořád stojím a zkouším nasadit tón, jako že se mnou nejsou žerty. „Žádám vás, abyste odešel,“ prohlásím. „Máte to špatně načasované.“ „Říkáš špatně, jo?“ Otevře plastovou složku a vytáhne obrovský revolver. „Proč to mám špatně načasované? Páč jsem hnědej? To ti nejsem dost dobrej? Na Švédy máš času tři řiti. Ale na Marokánce, na válečného veterána, co nechal v Libanonu kus sleziny, si pár mizernejch minut nenajdeš.“ Pokouším se ho usmířit, vysvětlit mu, že tak to věru není, že mě prostě zastihl v ošemetném okamžiku konverzace se Švédem. Nicméně mladík se revolverem dotkne rtů a naznačí mi, abych sklapnul.

„Tak ven s tím,“ řekne. „Přestaň se vytáčet. Kecni si sem a ven s tím.“ „A jako s čím?“ zeptám se. Opravdu už jsem docela nervózní. Ten Švéd má taky zbraň. Může se nám to celé vymknout z rukou. Východ je východ a západ je západ, a tak dál. Rozdílné mentality. Nebo tu vypění Švéd, a to z jediného důvodu: že ten příběh bude chtít jenom pro sebe. Sóló. „Neštví mě,“ varuje mě mladík, „nebo mi bouchnou saze. Sem s tím příběhem – a pohni kostrou.“ „Jo,“ přidá se Švéd a vytasí zase bouchačku. Odkáshu si a začnu znovu. „V pokoji sedí tři lidé.“ „Ne abys teď řek, A v tom někdo klepe na dveře,“ přeruší mě Švéd. Mladík nemá ani páru, proč to řekl, ale zač-

ne mu přizvukovat. „No tak to rozbal,“ zvolá. „A ne aby někdo klepal na dveře. Vyprávěj nám něco jiného. Překvap nás.“

Zarazím se a zhluboka se nadechnu. Oba na mě zavile hledí. Jak to, že v těchto situacích končím vždycky právě já? Vsadím se, že Amosi Ozovi nebo Davidu Grossmanovi se nic takového nikdy nestalo. Vtom někdo klepe na dveře. Oba se zatváří výhrůžně. Pokrčím rameny. Já za to nemůžu. To klepání nemá s mým příběhem nic společného. „Zbav se ho,“ nařídí mi ten mladík. „Zbav se ho, ať je to, kdo chce.“ Otevřu dveře tak na prst. Je to donáška pizzy do domu. „Jmenujete se Keret?“ zeptá se mě ten týpek. „To jo,“ opáčím, „ale žádnou pizzu jsem si neobjednal.“ „Stojí tu Zamenhoffova 14, černý na bílým,“ vyštěkne, ukáže na vytištěný účet a vecpe se dovnitř. „No a co,“ odpovím, „já jsem si žádnou pizzu neobjednal.“

„Jednu velkou,“ vede si svou. „Půlku s ananasem a půlku s ančovičkama. Placený předem. Kreditkou. Prostě mi dejte spropitný a vymajznu.“ „Taky sis přišel pro příběh?“ zahájí výslech Švéd. „Pro jaký příběh?“ otázka se ten týpek, ale zjevně lže. Lhaní mu moc nejde. „Tak jakýpak cavyky,“ ponouká ho ten mladík. „Vytas se s tím kvérem přece.“ „Já žádnéj kvér nemám,“ připustí týpek zahanbeně, a zpod podnosu z tvrdého papíru vyloví sekáček na maso. „Ale když si na fleku nevykašleš nákej slušnej z rukávu, rozporcuju ho na kostičky do polívky.“

Všichni tři sedí na pohovce – Švéd napravo, pak ten donáškový týpek, pak po respondentech bažící mladík.

„Takhle to nezvládnou,“ řeknu jim. „Nedokážu se pustit do vyprávění, když vás tu tak mám – po zuby ozbrojené a vůbec. Zkuste třeba obejít blok, a než se vrátíte, na něco už pro vás přijdu.“ „Ten hajzl zavolá poldy,“ pronese mladík ke Švédovi. „Von si snad myslí, že jsme padlí, nebo co.“ „No tak, jenom jeden a vysmahnem,“ žebroni ten donáškový týpek. „Kratoučkej. A netvař se prosím tě jak prdel. Život je těžkej, víš. Nezaměstnanost, sebevražedný útoky, Íránci. Lidi prahnou po něčem jiným. Co bys řek, že nás, spořádaný vobčany, zahnilo až takhle daleko? Jsme prostě zoufalí, kámo – tak je to.“

Odkašlu si a začnu znovu. „V pokoji sedí čtyři lidé. Je tam hic. Kiksla jim klimatizace. Jeden z nich navrhne, že si budou povídat. Druhý souhlasí, a třetí...“ „To není příběh,“ ozve se ten mladík. „To je výpověď očitýho svědka. To je přesně to, co se tu teďko děje. Přesně to, před čím se snažíme uniknout. Nesypej ze sebe realitu – copak seš nákej kontejner nebo kukavúz? Zapoj představivost, kámo – tvoř, básni, a běž až na doraz.“

Kývnu a začnu znovu. „V pokoji sedí muž. Je mu smutno. Je spisovatel. Chce napsat příběh. Už je to dávno, co napsal svůj poslední příběh, a psaní mu chybí. Chybí mu pocit, že něco z něčeho tvoří. Přesně tak: něco z něčeho. Protože něco z něčeho je jako vařit z vody – nemá to žádnou cenu. To umí každý. Ale něco z něčeho znamená, že to tam někde uvnitř vás pořád bylo a vy to objevíte jako součást něčeho nového, co se ještě nikdy nestalo. A ten muž se

rozhodne napsat příběh o situaci. Ne o politické situaci, a ani o společenské situaci ne. Rozhodne se napsat příběh o lidské situaci, o lidském údělu. O lidském údělu tak, jak ho právě prožívá. Má však okno. Na žádný příběh nemůže přijít. Protože lidský úděl tak, jak ho právě prožívá, očividně za žádný příběh nestojí, a zrovinka se to chystá vzdát, když vtom...“ „Už jsem tě varoval,“ přeruší mě Švéd. „Ať nikdo neklepe na dveře.“ „Ale někdo zaklepat musí,“ trvám na svém. „Jinak nebudeme mít příběh.“ „Tak jo,“ vloží se něžně ten donáškový týpek. „Nech ho vodfrknout. Chceš, aby někdo zaklepal na dveře? Fajn, ať si zaklepe. Teda když z toho nakonec bude příběh.“

Z angličtiny přeložila Hana Ulmanová, ilustrace Jiří Stach.

Etgar Keret (1967) se narodil v Izraeli rodičům přeživším holokaustu. Publikuje od roku 1991 a píše zejména kratší prózu, komiksy, knihy pro děti a filmové scénáře.

Povídky mu vynesly nálepku nejbohemštějšího izraelského spisovatele a mluvčího mladé izraelské generace. Pravicoví politici mu ale spílají do antisemity a učitelky blednou zděšením, když si jejich studenti vybírají k rozborům právě Keretova dílka. Tato aureola se s ním potáhne nejspíš až do stáří, ale sám Keret ji odmítá. „Izraelská společnost je příliš roztržštěná. Lidé stejného věku mohou být vojáci, ultraortodoxními věřícími, izraelskými Araby nebo čerstvými přistěhovalci. Jsme země, která je tak ortodoxní, že o šábese zakazuje městskou hromadnou dopravu, a na druhé straně tak otevřená, že do pěvecké soutěže Eurovize vysílá transvestity. Tady nemůže být mluvčím celé jedné generace nikdo.“

Česky vyšel titul Létající Santini v překladu T. Černé a M. Křížové (2005) a několik povídek po časopisech (Host 9/2004, Rch 2/2008). Povídka Někdo klepe na dveře dala název jeho prozatím poslednímu výboru z krátkých próz – hebrejsky vyšel roku 2010, anglicky o dva roky později. hu

INTELEKTUÁLOVÉ Z TABÁKU

Obchod s tabákem a moderní židovská společnost

V tomto čísle přinášíme souhrn další přednášky z cyklu seminářů k moderním židovským dějinám, který pořádá Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Ústavem soudobých dějin AV ČR. Tématem práce historičky **Dr. Louise Hecht** (Palackého univerzita v Olomouci) je tabákový monopol a vzestup moderních židovských intelektuálů v habsburské monarchii.

Spolu s cukrem, kávou a čajem patřil tabák k luxusnímu zboží, které zásobovalo takzvaný obchodní trojúhelník mezi (západní) Evropou, (západní) Afrikou a americkými koloniemi. V rámci těchto transatlantických obchodů se vozily na lodích výrobky z Evropy do Afriky, zde se lodí vyložily, napěchovaly otroky a ti se dopravili do amerických kolonií, kde byli prodáni plantážníkům. Za zisk se kupovaly pracně získané luxusní suroviny, které se odvezly zpět do Evropy. Evropský apetit na tabák stále rostl a v 17. a 18. století významně posiloval americký obchod s otroky.

Evropská historie tabáku souvisí s různými hospodářskými, společenskými a politickými procesy, jako byly reformace a protireformace, vědecký rozvoj, vývoj středního stavu a rozvrstvení společnosti.

KONVERTITA ANO, ŽIDÉ NE

V západní Evropě byla v 17. století konzumace tabáku v nejrůznějších podobách (kouření, žvýkání, šňupání) běžnou záležitostí, do střední Evropy se však dostala až za třicetileté války spolu s anglickými vojáky a legionáři. Tabákovou lahůdku si oblíbili vojáci obou táborů a rozšířili ji i mezi místní obyvatele.

Náboženské autority a instituce bojovaly s módním „kouřením“ či „žvýkáním“ tabáku z morálních důvodů. Ekonomové protestovali proti jeho dovozu kvůli obchodnickým obavám, aby nebyla narušena rovnováha trhu. Z téhož důvodu se podporovalo pěstování domácího tabáku. Nakonec však rodící se střední stav zahrnul tabák mezi zboží podléhající dani a na sklonku 17. století se do obchodu s tabákem zapojila řada evropských zemí.

Na Pyrenejském poloostrově ve Španělsku a Portugalsku se v obchodování s tabákem angažovali v 17. století židovští *conversos* (konvertité). V habsburské říši měli nájem na obchod v rukou nejpr-

ve soukromí křesťanští nájemci a vládní úřady, jako byly sněmy korunních zemí. Mizerné hospodářské výsledky různých nájemců vedly k tomu, že se neustále měnily osoby a instituce, které tímto obchodem byly pověřené.

Když se roku 1725 objevil ve Vídni portugalský konvertita Moses Lopez Pereira, známý též jako baron Diego D'Aquilar (1699–1759), nájem na tabák poskytl státu poprvé trvalý příjem z daní. D'Aquilar proto získal na zhruba pětadvacet let tabákový monopol v různých částech habsburské říše (občas i díky křesťanským prostředníkům). Musel se však zavázat, že ve veřejné administrativě a na prodejních místech nebude zaměstnávat Židy; pro jiná (tedy méně význam-

ná) místa měl povolen omezený počet židovských subdodavatelů, ovšem pod podmínkou, že tihle lidé nezvyší určený počet Židů v českých zemích ani se neusadí v zakázaných městech a oblastech.

DYNASTIE LÖBELA HÖNIGA

Změnu přinesla teprve „dynastie“ Löbela Höniga. Rodina Löbela Höniga, českého Žida z Chodové Plané (Kuttenplan), a jeho synů se stala nejvýznamnějším nájemcem obchodu s tabákem v habsburské monarchii. Roku 1752 získal Hönig tabákový monopol v Praze. O něco později založil jeho nejstarší syn Israel Hönig (1724–1808) konsorcium, které se zavázalo, že bude na koncesi za tabák v českých zemích a v Dolních a Horních Rakousích platit pohádkových 900 tisíc zlatých ročně. Marie Terezie nabídla Hönigovu konsorciu roku 1770 tabákovou koncesi pro celou monarchii a roku 1774 podepsala (za 1 600 000 zlatých) smlouvu na dalších deset let. V Čechách a na Moravě Hönig zaměstnával hlavně židovské subdodavatele.

Hönig působil v konsorciu s dalšími majetnými českými židovskými rodina-

mi, jako byli Löwel Baruch z Königswartu, Samuel Bondi z Mladé Boleslavi, Joachim Popper z Prahy a Moses Dobruschka z Brna. Všichni začali svou dráhu jako armádní dodavatelé v různých válkách, jež se v 18. století vedly, a někdy na obchodech opravdu úžasně zbohatli, což jim zajišťovalo rozsáhlé společenské výhody. Roku 1784 Josef II. rozhodl, že tabákový monopol znárodní, ale Israhela Höniga ponechal ve funkci ředitele. Hönig se tak stal prvním plně kvalifikovaným židovským státním úředníkem v habsburské říši a roku 1789 byl povýšen do šlechtického stavu. Dokázal zajistit, že řada židovských subdodavatelů mohla i nadále získávat své smlouvy.

V podmínkách, kdy sice od let 1781–1789 platily Josefovy toleranční edikty, nicméně nebyl zrušen familiantský zákon, poskytovalo místo distriktverlegera (subdodavatele) intelektuální stimul a materiální základ pro to, aby si děti z těchto rodin mohly dovolit slušné vzdělání.

DĚTI Z TABÁKOVÝCH RODIN

Z „tabákových rodin“ pocházela řada moderních židovských myslitelů, umělců a hudebníků 2. poloviny 18. a 1. poloviny 19. století. Děti a vnuky nájemců tabákového obchodu v Čechách, na Moravě a v Maďarsku byly takové tvůrčí osobnosti jako židovský učenec a pedagog Peter Beer (1758–1838), spisovatel a básník Ludwig August Frankl (1810–1894), tajemník pražské židovské obce Soliman Hönigsberg (1804–1864), vydavatel a novinář Isidor Busch (1822–1898), malíř Leopold Pollak (1806–1880) či hudebník Moritz Leidesdorf (1785–1846). Zatímco otcové a dědové obchodovali s tabákem, jejich potomci se zabývali přenosem kulární kultury.

Ačkoli existuje několik studií týkajících se obecně historie obchodu s tabákem, téma židovské role v této významné hospodářské činnosti není příliš probádáno. Někteří židovští historici jako Geršom Scholem nebo Josef Karniel sice zmiňují význam obchodu s tabákem pro modernizační a asimilační procesy Židů v habsburské monarchii, systematická práce na toto téma však stále chybí. Prozkoumáním židovského podílu v tabákovém obchodu po zhruba čtyři generace a zhodnocením možných důsledků pro židovskou společnost i pro společensko-hospodářské a kulturní procesy v habsburské říši bych tuto mezeru ráda zaplnila.

LOUISE HECHT

IZRAEL: Ve stínu Krymu

V Kyjevě padla vláda a Rusko v reakci na to obsadilo ukrajinský Krym. Ta zpráva vzrušila Evropu, ale s Izraelem nic přímo společného nemá. Přesto se tam probírá. Už proto, že kdyby opět vypukla studená válka mezi Západem a Východem, nemohlo by se to neprojevit v izraelském okolí. Vzpomínky na to, jak Moskva podporovala palestinské teroristy, jsou ještě živé, a navíc nejde jen o vzpomínky. Když Amerika začala váhat s podporou Egypta, její místo v Káhiře už převzalo Rusko, které tam v únoru uzavřelo velkou smlouvu. Do Egypta opět budou proudit ruské zbraně i poradci k jejich obsluze. Jako bychom se vraceli o čtyřicet let nazpět.

V této atmosféře téměř zanikl úspěch Izraele, který 5. března v Rudém moři zachytil íránskou loď Klos-C se zbraněmi pro Hamás v Pásmu Gazy. Ale svět nyní zajímá vyšší hra.

KDYBY PUTIN CHTĚL...

„Jak ukrajinská krize ovlivní Blízký východ“ zní titul článku Herba Keinona v listu *The Jerusalem Post*. Keinon píše, že někteří lidé tu krizi považují za nejnebezpečnější situaci v Evropě od sovětské invaze do Československa v roce 1968, ale hned dodává, že Izrael „v tomto zápase nemá svého psa“ a udělá vše pro to, aby zůstal mimo něj. Izrael nechce učinit ani prohlásit nic, co by mohlo popudit Ameriku jako největšího spojence. Ale právě tak nechce dráždit ruského prezidenta Putina už kvůli silnému vlivu Moskvy na Írán a Sýrii. „Kdyby Putin chtěl,“ píše Keinon, „může Izraeli zkomplikovat život. To vysvětluje i úplné mlčení Jeruzaléma ke krizi.“ Navíc, i kdyby Izrael říkal cokoli, stejně by to nemělo relevanci na místě samém.

Ukrajinská krize se liší od gruzínské v srpnu 2008, kdy ruská armáda pronikla až k Tbilisi. Gruzie tehdy hledala podporu v Izraeli, odkud dovážela zbraně, čímž chtěla vyvinout diplomatický tlak na Moskvu. V souvislosti s Ukrajinou jsou takové úvahy vyloučené, ale stejně by nebyly jádrem věci.

Hlavní zájem Izraele spočívá v tom, aby krize nepřerostla v regulérní rusko-ukrajinskou válku, ale ještě více v tom,

aby nová rivalita mezi Amerikou a Ruskem nepoškodila zájmy židovského státu v regionu. Citlivá jednání s Íránem vede skupina 5 + 1: Rusko, USA, Čína, Británie, Francie coby stálí členové Rady bezpečnosti OSN plus Německo. Pro Izrael je zásadně lepší, je-li Rusko při jednání o jaderném programu Íránu na straně Ameriky, než aby bylo proti ní. Zhorší-li se vztah Ruska k Americe, může to přinést nebezpečné následky. Třeba dodávky ruských „zbraní měnících pravidla hry“ do Sýrie, takže by se k nim mohl dostat Hizballáh. Vyhlásí-li Západ sankce proti Rusku, Putin by mohl podrážet západní politiku vůči Íránu či působit

Jelcin, Clinton a Major podepisují Budapeštské memorandum. Foto archiv.

proti americkému tlaku na palestinské vedení. Až dosud Moskva podporovala linii šéfa americké diplomacie Kerryho. Ale pokud z této linie odbočí, Palestinci mohou zaujímat k Izraeli tvrdší pozice. Budou totiž vědět, že Moskva jejich nespokojenost zaštití silněji než dosud. Mají s tím přece už zkušenosti.

LOD, ÍRÁN A LŽI

Jiní Izraelci – hlavně blogeri – ruskou anexi Krymu svým způsobem vítají. Prý potvrzuje argument, že hranice nejsou posvátné: co platí pro Krym, platí i pro východní Jeruzalém a osady na Západním břehu Jordánu. No, proti gustu žádný dišputát, ale více přetřásaný je argument bezpečnostních záruk. Ruský postup na Krymu se časově shoduje s aktivitou Washingtonu, jenž se snaží dotlačit Izraelce a Palestince k mírové dohodě, přičemž nabízí vlastní bezpečnostní záruky. Ale právě ukrajinská krize vystavila bezpečnostní záruky zátěžovému testu a ty v něm neobstály. V listu *Jediot Achronot* to vysvětluje Guy Bechor.

Po rozpadu SSSR bylo roku 1994 podepsáno tzv. Budapeštské memorandum: Ukrajina se vzdala sovětských jaderných zbraní na svém území a protihodnotou ručili signatáři memoranda – americký prezident Clinton, britský premiér Major a ruský prezident Jelcin – za její bezpečnost a suverenitu. A teď? Krym obsadila ruská armáda, čímž porušila suverenitu Ukrajiny. Kyjev mává dokumentem z Budapešti, ale nikdo mu na pomoc nepřijde. Ani Američané, ani Britové, ani NATO. Ukrajina byla ponechána svému osudu, ať už s ní Putin podnikne cokoli.

Tady Bechor odbočuje k Blízkému východu. Záruky pro Ukrajinu a její bezpečnost byly podraženy ve chvíli, kdy USA podobnými zárukami lákají

Izrael ke stažení ze Západního břehu. To podporuje dojem, že Kerryho „rámcový dokument“ včetně bezpečnostních záruk je jen papír – jako v případě Ukrajiny a Budapeštského memoranda. „Papír ve větru,“ píše Bechor.

Americký prezident Obama chce s Putino-

vou rozpínavostí bojovat ekonomicky a snad ho i odstraší. Ale co by odstrašilo militantní džihádisty, kteří by po stažení Izraele mohli ovládnout Západní břeh? Podle Bechora by tam nastala stejná situace, jaká trvá už tři roky v Sýrii. Ale s tím rozdílem, že by to bylo na dostřel od Tel Avivu, Jeruzaléma, Haify a mezinárodního Ben Gurionova letiště v Lodu.

Stín Krymu zakryl i fakt, že se Izraeli podařilo zadržet íránskou loď (pod panamskou vlajkou) se zbraněmi pro Hamás v Gaze. Píše o tom Ron Ben Jišaj v *Jediot Achronot* i server *Debka*. Ten tvrdí, že je to poprvé po čtyřech letech (od případu počítačového viru Stuxnet), kdy zpravodajské služby Izraele a USA spolupracovaly v operaci proti Íránu. Hlavní je ale jiná věc. Před 12 lety pomohlo zadržení lodi Karine A se zbraněmi pro Palestince přesvědčit amerického prezidenta Bushe, že Jásir Arafat lže. Pomůže zadržení lodi Klos-C přesvědčit Obamu, aby nevěřil sympatickému prezidentovi Íránu Rúhánímu?

ZBYNĚK PETRÁČEK

ZDA JSTE ŽID ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Všechna významnější média se v březnu věnovala 70. výročí likvidace rodinného tábora v Osvětimi. Respekt (2. 3.) například píše: „V noci z 8. na 9. března roku 1944 zavraždili příslušníci SS v plynových komorách v Osvětimi-Březince více než 3700 Židů z Čech a Moravy, vězňů z ‚rodinného tábora‘, který se úředně jmenoval Bauabschnitt IIB, krátce BIIB. Byla to největší masová vražda československých občanů ve známé historii. Bě-

hem dvou nocí mezi 10. a 12. červencem 1944 bylo usmrceno v plynu dalších šest tisíc pět set lidí, mezi nimi opět několik tisíc obyvatel českých zemí. Byli to stejní občané rozbité a okupované republiky jako ostatní.“ ■ Ruská agrese proti Ukrajině je druhým tématem, o kterém všechna média referují. „Putin žije obklopen lízi a věří svojí vlastní propagandě. Ta říká, že Ukrajina není žádný pořádný stát, že Majdan tvořili narkomani, fašisti, homosexuálové a Židé a Západ těmhle lidem nepůjde pomoci. Takže já, Putin, si můžu dělat, co chci. Chová se racionálně v rámci konstrukce, kterou si vytvořil. Sama ta konstrukce je ale iracionální,“ říká v rozhovoru s Kateřinou Šafaříkovou britský novinář Edward Lukas (LN, 5. 3.). ■ Týdeník Tvar připravil židovské číslo. Šéfredaktor Adam Borzič v editorialech píše: „Je sobota, piši editoriale a někteří moji židovští přátelé slaví šabat. Když jsem pobýval v Izraeli, tak jsem šabatová rána miloval – svět se propadal do ticha, všechno ustalo a stvoření se zmocňoval mír. (...) Páté číslo věnujeme současné izraelské literatuře a židovským ozvěnám. Bývám ve svých editorialech osobní a budu i tentokrát. Nezapřu před vámi, že jsem s židovskou kulturou a myšlením celoživotně spojený a že mě s mnohými praktikujícími i nepraktikujícími Židy pojí hluboké přátelství, společná životní cesta. Když přemýšlím, co mě s židovským živlem spojuje duchovně, vynořují se mi společné náboženské kořeny judaismu a křesťanství, ale i mnohé další. A je to pochopitelně biblická vize sociální spravedlnosti, která stojí v poza-

dí evropských emancipačních projektů“ (Tvar 6. 3.). ■ Na tvrzení: „Holokaust nikdo rozumný nezlehčuje, ale faktem je, že když někdo poukáže na to, že Stát Izrael v mnohém dělá to samé, co němečtí fašisté, hned je nařčen, že zlehčuje holokaust. To zaprvé. Zadruhé: Proč nikdo nemluví o tom,

že hlavním důvodem, proč Němci rozpoutali druhou světovou válku, byla likvidace Slovanů? Pokud vím, obětí slovanských národů bylo více než židovských. To jistě musíte vědět, tedy, aspoň si to myslím,“ senátor Přemysl Sobotka oponuje: „V případě Židů šlo o systematickou a plánovanou likvidaci národa. Podobně, byť ne v takové důslednosti, na tom byli ještě cikáni. Nikdo jiný. A tvrdit, že Izrael dělá to samé co nacisté, to nebudu ani komentovat. Vůbec netušíte, o čem mluvíte“ (ParlamentniListy.cz 13. 3.). ■ K 75. výročí vzniku fašistické Slovenské republiky uvádí Luboš Palata: „A také a to hlavně se slovenský štát podílel na nacistickém holokaustu, což je asi to nejhorší, čeho se slovenský štát dopustil. Tady v Bratislavě na pamětní desky po zmizelých, zavražděných Židech, kteří do druhé světové války tvořili značnou část obyvatel hlavního města, narážíte na každém kroku. Vyvražďení slovenských Židů předcházela arizace, tedy ožebračení Židů o majetek a jeho převedení slovenskému štátu a obyvatelstvu. Za slovenský štát se musí každý, kdo má srdce i rozum na správném místě, stydět.“ (tamtéž, 15. 3.) ■ „Vy se nemůžete teď skrývat někde za svým soukromým podnikatelským životem a být nervózní z toho, že vycházejí na povrch nějaké informace o vaší osobě. Ony budou vycházet, s tím musíme v duchu počítat. Jako my chceme všichni vědět, kdo jste, zda jste buddhista, zda jste Žid, dobře, já dokončím tu myšlenku, jen nebudte překvapený z toho, že takováto

situace tady vznikne,“ oznámil Robert Fico svému konkurentovi na úřad prezidenta Andreji Kiskovi v debatě, která předcházela druhému kolu slovenských prezidentských voleb (ČT 24). ■ Komunisté ve sněmovně neprosadili referendum o zrušení církevních restitucí. Sněmovna jejich návrh odmítla i hlasy koalice. Proti hlasovali lidovci, ODS a TOP 09 i zástupci ANO, většina sociálních demokratů zaujala zdrženlivý postoj. „Vadou především je, že o těchto věcech chtějí rozhodovat komunisté. Je to jako kdyby v 60. letech v Německu rozhodovala NSDAP o tom, jestli se Židům má vrátet ukradený majetek. Referendum, i kdyby bylo, by nic nevyřešilo. Ústavní soud potvrdil ústavnost zákona o církevních restitucích, na jehož základě už stát s církvemi uzavřel smlouvy týkající se vydání majetku. Ty by zrušením zákona nezankly. Hlavně jde ale o to, že o majetkových věcech se referenda nepořádají. Kdybychom uspořádali referendum o tom, jestli mají mít všichni, kdo byli před listopadem 1989 v KSČ jen nějaký hodně minimální důchod, taky by to asi prošlo. Bylo by lepší tuhle Pandořinu skříňku neotevírat“ (Jan Jandourek, Reflex.cz 19. 3.). ■ Marie-Odile Thirouin, francouzská bohemistka a germanistka, „celých sedm let rozesílala dopisy, než se jí ozvala dcera básníka a židovského aktivisty Andrého Spira, v jehož pozůstalosti, jak se Marie-Odile domnívala, by se měly nacházet dopisy Otokara Fischera. Takové vzrušení žádný kafeolog hned tak nezažije. Stará dáma skutečně vytáhla krabici plnou dopisů, jejichž

protějšky jsou uloženy v Památníku národního písemnictví v Praze. O čem si ti dva psali? Prý hlavně o tom, co znamená být Židem. Spire byl zároveň francouzským patriotem i vášnivým sionistou a neviděl v tom žádný rozpor. Fischer naproti tomu chápal příslušnost k novému Československu jako závazek, který jakoukoli další národní identitu vylučoval. Vlastenec, šéf činohry Národního divadla a překladatel Nietzscheho a Goetha, měl štěstí, že zemřel ještě před okupací. Dostal infarkt v březnu 1938, když si v novinách přečetl, že Hitler vpochoďoval do Vídně.“ (Magdaléna Platzová, Respekt, 24. 3.) /jd/, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

V dubnu letošního roku si připomeneme **130. výročí** úmrtí publicisty a politika **IGNAZE KURANDY** (28. 4. 1811 Praha – 3. 4. 1884 Vídeň). Byl jedním z prvních židovských poslanců zákonodárního sboru v habsburské monarchii, jehož politickou kariéru umožnily politické a celospolečenské změny v 19. století.

Kurandovy první literární pokusy otiskla *Bohemia*, německy psané periodikum, které vycházelo v Čechách. Stalo se tak v době, když Kuranda studoval filosofii na univerzitě ve Vídni. O dva roky později začal v *Telegraphu* otiskovat divadelní kritiky a skici z vídeňského života. V tuto dobu vzniká také jeho nejslavnější drama *Die letzte weiße Rose* (Poslední bílá růže). Žil krátce v Tübingenu, Paříži a Bruselu, kde pracoval jako korespondent *Augsburger Allgemeinen Zeitung*. V Bruselu také založil a vydával časopis *Die Grenzboten*, který se snažil hodnoty svobody a tolerance šířit na německé a rakouské území. Tamní úřady však bránily distribuci periodika, a proto přemístil Kuranda redakci do lépe položeného Lipska, kde také na tamní univerzitě konečně dokončil studia a získal doktorát.

Zásadní změnu do Kurandova života přinesl rok 1848. S podporou vídeňských liberálních kruhů byl při volbách do německého parlamentu, kterých se účastnili i čeští Němci a část Rakušanů, zvolen poslancem za obvod Teplice. Mandát nevykonával dlouho a záhy se ho vzdal. Pokračoval však v žurnalistické profesi a začal vydávat periodikum s názvem *Ostdeutsche Post*, které však bylo na podzim téhož roku zakázáno vídeňskými úřady. Po potlačení revoluce byl Kuranda nucen žít pod policejním dozorem, neboť odmítl přestat psát o politice. Po Bachově pádu se začal znovu angažovat: Roku 1860 vedl soudní spor s katolickým knězem a redaktorem Sebastianem Brunnerem, který Kurandu žaloval za to, že ho v tisku nařkl z šíření nepravd a urážek proti Židům. Kuranda se dokázal přesvědčivě obhájit a tím Brunnerovu protizhidskou kampaň zarazil. Roku 1861 byl za německé liberály zvolen členem dolnorakouského zemského sněmu a následně se stal i poslancem Říšské rady. Poslanecký mandát vykonával přes dvacet let a proslul jako přední li-

berální politik, vynikající řečník, zabývající se hlavně zahraniční politikou. Vedle toho zastával i funkci člena rady města Vídně (získal i jeho čestné občanství) a od roku 1872 též post předsedy vídeňské židovské obce. Roku 1867 mu císař udělil Rytířský kříž Leopoldova řádu.

Kuranda byl pohřben v židovské části vídeňského Centrálního hřbitova a byl po něm pojmenován park v 15. vídeňském obvodu. **RADEK AUBRECHT**

Před **30 lety, 10. 4. 1984**, zemřel v holandském Delftu literární kritik a historik **JOSEF LEDERER** (nar. 27. 10. 1917 v Praze), jeden z nejvýznamnějších tvůrců moderní české poezie. Před válkou psal pod pseudonymem Jiří Klan, roku 1939 odešel do

Ignaz Kuranda. Foto archiv.

londýnského exilu, působil jako žurnalista, komentátor BBC a dalších svobodných rozhlasových stanic. Současně psal básně a v londýnské King's College se zabýval anglickým renesančním písemnictvím. Publikoval v exilových nakladatelstvích. Je autorem tří básnických sbírek: *Sopka islandská* (1973), posmrtně vyšly jeho *Elegie*

(1986) a *Básnické dílo* (1993).

Před **10 lety, 10. 4. 2004**, zemřel v kalifornské Santa Monice český režisér a scenárista **JIŘÍ WEISS** (nar. 29. 3. 1913 v Praze), režisér předválečných dokumentárních filmů (mj. *Píseň o smutné zemi*, za který dostal roku 1937 Státní cenu) i hraných filmů o letcích bojující Británii (*Kdo zabil Jacka Robbinse* ad.). Po návratu z exilu natočil snímky *Uloupená hranice*, *Vstanou noví bojovníci*, ceněné psychologické drama *Vlčí jáma* či *Romeo, Julie a tma*. Po sovětské okupaci znovu odešel na Západ, usadil se v USA. Jeho filmografie čítá celkem 18 celovečerních a 25 dokumentárních snímků; své vzpomínky nazval *Bílý mercedes* (1995).

Dne **28. 4. 1874**, tedy před **140 lety**, se v rodině jičínského majitele papíry narodil žurnalista, dramatik a kritik **KARL KRAUS**, vydavatel slavného časopisu *Die Fackel* (zemřel 12. 6. 1936 ve Vídni). Pro zájemce o život a dílo tohoto autora máme dobrou zprávu: v červnu se v Jičíně v rámci projektu Revitalizace židovských památek v ČR otevírá stálá multimediální expozice, která Karla Krause a další tvůrce židovské literatury představí v restaurované židovské škole. **am**

STOLETÍ JANA KARSKÉHO

Letošní rok vyhlásil polský Sejm Rokem Jana Karského. Chce tak uctít osobnost legendárního kurýra, který v letech 1942 a 1943 přinesl jako první představitelům západních mocností zprávu o vyhlazování židovského obyvatelstva na územích okupovaných Německem.

Karski se (jako Jan Kozielowski) narodil před sto lety – **24. dubna 1914**. Pocházel z Lodže z katolické rodiny, vystudoval právo a diplomacii na Lvovské univerzitě a prestižní důstojnickou školu. V rámci diplomatického výcviku pobýval v západní Evropě a roku 1939 vstoupil na polské ministerstvo zahraničí. Po nacistickém a sovětském vpádu do Polska ho zatkla Rudá armáda a hrozila mu smrt v Katyni, podařilo se mu však uprchnout. Záhy se stal kurýrem polského podzemí, pod jménem Karski doručoval tajné zprávy polské exilové vládě do Francie a do Anglie. Při jedné z těchto cest ho v červenci 1940 zatklo ve slovenských Tatrách gestapo. Karski přežil mučení a znovu téměř zázrakem unikl o vlásek smrti.

Roku 1942 byl dvakrát vpašován do varšavského ghetta a v převleku za dozorce do tranzitního tábora v Izbici, kde viděl, jak nacisti ženou Židy do dobytčáků a posílají je do vyhlazovacího tábora v Belžeci.

O tom, co viděl, podal pak na Západě svědectví, z Polska vynesl navíc mikrofilm se zprávou polského podzemí o vyhlazování Židů. Osobně se setkal s britským ministrem zahraničí Anthony Edenem a s americkým prezidentem Franklinem Rooseveltem i s řadou dalších politiků a veřejných činitelů. Nikdo mu nevěřil. Polská exilová vláda mu nakonec doporučila, aby o svých zkušenostech napsal knihu. Vyšla v USA roku 1944 pod názvem *Příběh tajného státu* a stala se bestsellerem; její úspěch umožnil Karskému, aby cestoval po Americe i Kanadě a snažil se přesvědčit lidi o tom, že si „nevymýšlí“.

Po válce zůstal v Americe a působil na Georgetown University, kde přednášel mezinárodní vztahy. Vydal politickou analýzu nazvanou *Mocnosti a Polsko*. Roku 1982 mu Jad vašem udělilo ocenění Spravedlivý mezi národy, stal se čestným občanem Izraele a rodné Lodže. Získal i polský Řád bílého orla a byl navržen na Nobelovu cenu míru. Nicméně podle jeho životopisce „sotva existoval člověk, který by bolestněji prožíval, jak ve druhé světové válce Spojenci opustili Polsko a že jeho boj za Židy i za rodnou zem skončil naprostým neúspěchem“. Zemřel 13. července 2000. **am**

MARIE KRAPPMANN ÚVOD DO JAZYKA JIDIŠ A JEHO HISTORIE

■ Univerzita Palackého v Olomouci vydala v závěru minulého roku skripta Marie Krappmann: *Úvod do jazyka jidiš a jeho historie*. Učebnice je určena studentům oboru Judaistika, ale ocení ji jistě i širší okruh čtenářů, kteří se o tento jazyk a kulturu zajímají.

V příručce se mimo jiné dozvídáme o teorii vzniku jazyka jidiš a historii jeho výzkumu, seznamujeme se s nejstaršími písemnými i tištěnými památkami, s počátky jidiš divadla spojenými především s Purimem a Knihou Ester, s oblíbenými jidiš modlitbami. Je připomenuta literatura 19. století ovlivněná chasidským hnutím i tvorba autora známého i z českých překladů Šoloma Alejchema. Závěrečná pojednání jsou věnována jidiš literatuře spojené s migrací do Ameriky, složité situaci jidiš (a Židů) v bývalém Sovětském svazu, a konečně jidiš literatuře v nově vzniklém Státu Izrael. Jako bonus je přidán nástin vývoje filmu v jidiš. Obsahuje přehled jidiš filmové produkce v Polsku, v Rusku (v Sovětském svazu) a ve Spojených státech, a to zejména ve 30. letech 20. století.

Učebnice Marie Krappmann je bohužel neprodejná. Je ale k dispozici v knihovnách, které jsou příjemci povinného výtisku (Národní knihovna ČR, Městská knihovna v Praze ad.).

PAUL KRIWACZEK JIDIŠ CIVILIZACE

Vzestup a pád zapomenutého světa aškenázských židů

■ Zájemcům o jidiš lze doporučit i knihu, která sice vyšla před více než třemi lety, ale na knižních pultech je stále k dostání. Jejím autorem je britský historik, který se svými rodiči unikl konečnému řešení. Kniha se věnuje tomu, čím Židé, především ti aškenázští, obohatili západní společnost, ať už v oblasti kultury, vědy, etiky, duchovního, ale i praktického života. Podle autora vytvořil tento „jidiš lid“, jak jej sám nazývá, svébytnou a soudržnou „jidiš civilizaci“ s vlastním jazykem, literaturou, náboženstvím a historií.

Z anglického originálu přeložily Kateřina Hladká a Marie Holá. Vydalo nakladatelství Slovart v Praze roku 2010; 347 stran, 399 Kč.

TIMOTHY SNYDER KRVAVÉ ZEMĚ

Evropa mezi Hitlerem a Stalinem

■ V dotisku vychází pozoruhodná práce amerického historika Timothyho Snydera, který se zaměřuje na dějiny střední a vý-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

chodní Evropy. V publikaci zkoumá tragické události třicátých a čtyřicátých let na území dnešního Polska, Ukrajiny, Běloruska a pobaltských států. Nevnímá je však jako jednotlivosti, nýbrž vychází ze zvláštního postavení těchto zemí v Evropě, z jeho historických příčin, z motivů dvou totalitních ideologií, nacismu a komunismu, ze záměrů a metod dvou diktátorů a jejich vzájemných souvislostí. *Krvavé země* jsou tak první syntetickou monografií, která postihuje v celku souhrn těchto nešťastných okolností, jejímž důsledkem byla největší demografická a humanitární katastrofa, jakou kdy člověk v dějinách způsobil.

Vydala nakladatelství Prostor a Paseka v Praze 2014. Z anglického originálu přeložila Petruška Šustrová; 496 stran, 487 Kč.

BESEDA S ELIJAHU RIPSEM

■ Knihovna Václava Havla, České centrum v Tel Avivu a Ústav pro studium totalitních režimů pořádají ve čtvrtek **3. dubna** od 19 hodin besedu s Elijahu Ripsem, který se před 45 lety v Rize zapálil na protest proti okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Následovalo zatčení KGB, vazba a nakonec umístění na psychiatrii. Po propuštění emigroval Rips do Izraele, kde dosud působí jako profesor matematiky na Hebrejské univerzitě. Beseda se uskuteční v Knihovně Václava Havla (Řetězová 7, Praha 1) a moderovat ji bude Adam Hradilek ze Skupiny orální historie, jeden z autorů publikace *Za vaši a naši svobodu*, ve které je Ripsův příběh také popsán.

EPES RARES S K. E. SIDONEM

■ V pondělí **7. dubna** od 19.00 pořádá sdružení Bejt simcha v kavárně Krásný ztráty (Náprstkova 10, Praha 1) autorské čtení a besedu s Karolem Efraimem Sidonem s hudebním doprovodným programem Petry Ernyeiové. Večer se koná v rámci kulturního cyklu Epes rares s laskavou podporou Magistrátu hl. m. Prahy. Vstupné 50 Kč.

MARK PODWAL – „TO VŠECHNO NÁS POSTIHLO...“

■ Od **11. dubna do 10. července** je v předsádku kina Muzea ghetta přístupna výstava obrazů amerického malíře a ilustrátora, tvůrce nových opon pro Staronovou synagogu **Marka Podwala**. Pro Terezín vytvořil 42 originálních obrazů na téma židovských tragédií v dějinách, které jsou doplněny citacemi z Žalmů. Na vernisáž výstavy, která se koná **10. dubna** od 14.00, je vypraven autobus, který odjíždí **10. 4.**

v **11.30** z Pařížské ulice od hotelu Intercontinental. Zájemci, hlaste se co nejdříve v sekretariátu ŽOP, tel.: 224 800 813.

VÍDEŇ: NOVÁ PESACHOVÁ HAGADA ARIKA BRAUERA

■ Vídeňské židovské muzeum představuje *Novou pesachovou hagadu* malíře Arika Brauera, zdejšího rodáka (nar. 1929), tvůrce takzvané vídeňské školy fantastického realismu (spolu s R. Hausnerem, E. Fuchsem, W. Hutterem a A. Lehmdenem). Na výstavě poprvé představuje 24 barevných ilustrací k Hagadě. K vidění jsou do 25. května.

V. ŠVANKMAJER V LOUNECH

■ Dovolujeme si vás pozvat na vernisáž výtvarníka Václava Švankmajera, která proběhne **13. dubna** v 16.00 v lounské obřadní místnosti židovského hřbitova (Rakovnická ulice). Vystoupí Schimmerle Klezmer Trio (Tábor). Výstava je otevřena do **4. května** a je přístupna na požádání (tel. č.: 607 729 848, 736 413 875).

TVAR A IZRAELSKÁ LITERATURA

■ Břežnové číslo literárního magazínu *Tvar* je zčásti věnováno izraelské literatuře. Najdete v něm mimo jiné rozhovor se spisovatelem Avrahamem B. Jehošou, ukázky moderní izraelské poezie, povídky Etgara Kereta či studii o moderní izraelské literatuře.

POCHOD VŠICHNI JSME LIDI

■ Dne **27. dubna** pořádá Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém – česká pobočka (ICEJ) již tradiční (XI.) pochod *Všichni jsme lidi*. Program akce: ve 14.00 začíná Pochod dobré vůle. Akce začne pietní vzpomínkou na oběti šoa a minutou ticha na náměstí Franze Kafky, zazní modlitba *El mole rachaním*. Poté vyjde pochod směrem na nám. Jana Palacha, kde bude před Rudolfinem zastávka s krátkým hudebním a tanečním programem, dále do Valdštejnské zahrady. V 15.00 se koná setkání ve Valdštejnské zahradě, v prostorách Senátu PČR. Program: pozdrav místopředsedy Senátu P. Sobotky, ministra kultury D. Hermana a izraelského velvyslance G. Korena; svědectví pamětníka šoa, historika dr. Tomana; hudebně-dramatické pásmo inspirované vzpomínkami pamětníků šoa v podání Jana Potměšila; hudební vystoupení; na závěr malé překvapení, do něhož se aktivně zapojí přítomní žáci českých a německých škol. Moderuje Veronika Sedláčková.

■ Zveme též na světovou premiéru symfonické svity Jaromíra Vogela *Šalom, Winton* věnovanou siru Nicholasi Wintonovi k 105. výročí jeho narození. Koná se **27. 4.** od 19.30 hodin v Betlémská kapli (Betlémské nám. 255/4, Staré Město, Praha 1). Více informací naleznete na www.vogelavos.cz.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, P 1)

DISKUSE V MAISLOVCE

■ Zveme na obnovený pořad Diskuse v Maislovce. Otevřeme velmi aktuální téma týkající se událostí na Ukrajině. Diskuze se bude věnovat nejen nejnovějšímu politickému vývoji a jeho vlivu na Evropu a mezinárodní společenství, ale také otázce dopadu současného vývoje na židovskou komunitu na Ukrajině. Hosty budou novinář Českého rozhlasu **Libor Dvořák**, jeho bratr, překladatel z ruštiny **Milan** a publicista **Bohdan Kopčák**. Moderovat bude zahraniční zpravodaj ČRo Jan Fingerland. Koná se **10. dubna** od 18.00 v sále ve 3. patře Židovské radnice. Organizuje Irena Kalhousová.

KÁVA O ČTVRTÉ

■ Ve středu **23. dubna** bude od 15.30 našim hostem anglo-český spisovatel, dramatik a publicista, kritik Evropské unie, multikulturalismu a islamismu **Benjamin Kuras**. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

PODVEČER YVONNE PRENOSILOVÉ

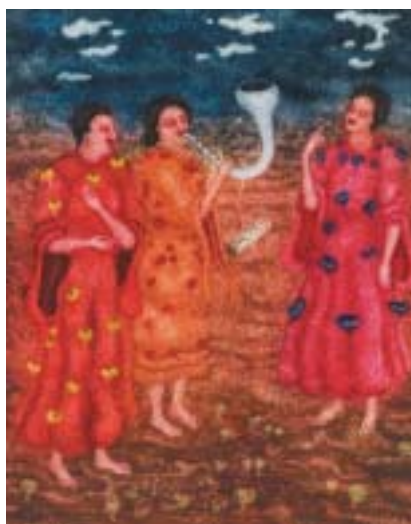
■ V úterý **29. dubna** od 15.00 nás navštíví **Mojmír Maděrič**, herec mnoha tváří, známý ze seriálů (*Ulice*), muzikálů (*Hello, Dolly*), dabér (*Simpsonovi*) a také výborný kuchař (*Mňam aneb Prima vařečka*).

HOLD JANU KARSKÉMU

■ Ve středu **23. dubna** od 19.30 se ve Španělské synagoze koná slavnostní koncert v předvečer 100. výročí narození Jana Karského, kurýra polského podzemí (viz strana 23). Na počest Janu Karskému zahrájí vycházející hvězdy polské nezávislé hudební scény **Ola Bilińska a trio SzaZaZe**. V první části představí Ola Bilińska svůj sólový projekt *Beryozkele* – výběr tradičních aškenázských ukolébavek z meziválečného Polska. Ve druhé polovině koncertu zazní autorsky zpracované středověké sefardské písně.

Na koncert zvou Federace židovských obcí ČR, Polský institut v Praze a Židovské muzeum v Praze. Záštitu nad koncertem převzal a osobně ho zahájí ministr kultury ČR Daniel Herman. Postavu Jana Karského připomene i odborná konference, která se uskuteční o den později, **24. 4.** v Senátu PČR (podrobnosti na www.polskyinstitut.cz).

Vstupenky v ceně 150 Kč, studenti, senioři 100 Kč je možné zakoupit v pokladně ve Španělské synagoze (Věžeňská 1, Praha 1) a v Informačním a rezervačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1). Případně možná rezervace vstupenek e-mailem na adrese: praga@instytutpolski.org.

KULTURNÍ POŘADY

Ilustrace Arika Braunera z Nové pesachové hagady.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 4.: „*Cikáni*“, *Židé a ostatní „cizinci*“. Ke kriminalizaci menšin v průběhu 19. století. Přednáška německého historika Volkera Zimmermanna. V centru jeho pozornosti budou projevy této tendence v průběhu 19. století v habsburské říši, německém císařství a ve Velké Británii. Koná se v rámci semináře k moderním židovským dějinám, jehož garantem je ŽMP a Ústav soudobých dějin AV ČR, a proběhne v němčině. Vstup volný.

■ 3. 4.: *V proudu dialogu*. Vernisáž černobílých fotografií Norberta Švarce zachycujících stopy židovské přítomnosti v dnešním ukrajinském městě Černovice. Vstup volný.

■ 8. 4.: *Básně a písně přátelství*. Představení stejnojmenné knihy, která obsahuje překlady dvou sbírek hebrejských básní českého židovského básníka a spisovatele Jiřího Mordechaje Langer (1894–1943) *Pijutim ve-širej jedidot* (Básně a písně přátelství) a *Meat cori* (Trocha balzámu). Osobnost Jiřího M. Langer a jeho poezii představí Denisa G. Goldmannová, autorka překladů básní, vysvětlujících komentářů i závěrečné studie. Vstup volný.

■ 9. 4.: *Pesach Micraim, pesach le-atid* (Vykoupení z Egypta, budoucí vykoupení). Na spojitost mezi vykoupením Izraele z Egypta a budoucím vykoupením se zaměří přednáška pražského a vrchního zemského rabína E. Sidona inspirovaná stejnojmennou úvahou rabína Avrahama Jicchaka Kooka.

■ 17. 4.: *Abraša řídí traktor jako ďábel*. Pořad z cyklu o židovské a izraelské archi-

tektuře, v němž se Daniel Ziss zaměří na přechod od štetlu k utopistickému kolchozu židovských osad na Krymu, Ukrajině a v židovské autonomní oblasti Birobidžan.

■ 23. 4.: *Praha pod hákovým křížem*. O knize *Průvodce protektorátní Prahou*, jež dokumentuje i místa, kde trpěli zdejší Židé, a ukazuje, že i za okupace byla Praha místem, kde přes nacistický útlak existovaly ostrůvky svobody, budou hovořit její autor Jiří Padevř a publicista Petr Brod.

■ 30. 4.: *Papež Pius XII. a šoa*. Politice Vatikánu ve vztahu vůči Židům v období druhé světové války se bude věnovat přednáška historika Rudolfa Vévody z Ústavu pro studium totalitních režimů.

■ Nedělní program pro děti a rodiče: 13. 4. ve 14.00: *Lviček Arje slaví Pesach*. Pesachová dílna, prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ *Výstava: V proudu dialogu*. Do 22. 5. od po–čt 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jina, začínají přednášky v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 4.: *Setkání s Irenou Douskovou*. Beseda s oblíbenou autorkou o vzniku románů *Goldstein píše dceři*, *Někdo s nožem*, *Čím se liší tato noc*, *Oněgin byl Rusák* a dalších i o knižní novince *Medvědí tanec*.

■ 3. 4.: *Židovské ženy ve starověku*. Přednáškový cyklus Terezie Dubinové, Ph.D., *Ženy v judaismu*.

■ 8. 4. v 17.00: *Mám rád ty staré domy* – vernisáž výstavy obrazů Josefa Hrubeše, jenž se inspiroval třebíčskou čtvrtí „v Židech“, jejími domky, uličkami, dvorky a zákoutími. Vstup volný.

■ 24. 4.: *Poslední cesta krále: Objev hrobky Héróda Velikého*. Přednáška PhDr. Dalibora Papouška, Ph.D. z Ústavu religionistiky FF Masarykovy univerzity je inspirována rozsáhlou výstavou o Héródu Velikém, konanou v Izraelském národním muzeu v Jeruzalémě.

■ Neděle 27. 4. od 10.30: *Pesach*. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Vstupné 30 Kč.

■ Neděle 27. 4. ve 14.00: *Šoa – porajmos – holokaust*. Ve spolupráci s Muzeem romské kultury je připraven interaktivní program nejen pro učitele, ale i laickou veřejnost. Kvůli omezené kapacitě prosíme zájemce o předběžné přihlášení na adrese katerina.suchankova@jewishmuseum.cz. Vstupné 30 Kč. Akce se uskuteční v rámci Dne vzpomínky na oběti holokaustu – Jom ha-šoa, jehož hlavní část, předčítání jmen obětí holokaustu, proběhne v pondělí **28. 4.** od 14 do 17 hodin na Moravském náměstí v Brně.

PESACH 5774

■ První sederový večer se uskuteční **14. 4.** od 20.45 hodin, seder povede vrchní rabín Efraim Sidon, druhý večer je **15. 4.** od 20.45 hodin a povede ho rabín David Peter.

Objednávky na sederové večere budou možné od 1. 4. do 11. 4. (do 14.00) osobně v restauraci Šalom, telefonicky (224 800 806) nebo na adrese restaurace@kehila-prag.cz. Ceny: dospělý člen 280 Kč, dítě člen 150 Kč.

■ Prodej macesů a ostatního pesachového zboží začíná 31. 3. V týdnu 7. 4.–13. 4. bude obchod otevřen každý den po–pá. Ceny: macesy: 55 Kč/balíček; macesová moučka: 65 Kč/balíček.

RESTAURACE ŠALOM O PESACHU

■ Restaurace Šalom bude před Pesachem zavřená od pondělí 7. 4. a znovu otevře až v pondělí 14. 4. večer na první seder. Ve středu 23. 4. bude restaurace zavřena z důvodu úklidu po Pesachu. Náhradní stravování bude zajištěno v DSP Hagibor, v Lauderových školách a v restauraci Dinitz. Jídlo je vždy nutné objednat den předem do 15.00. *rab.*

LAUDEROVY ŠKOLY

■ **Purimová oslava:** Jako každý rok jsme si Purim užili. Konala se soutěž o nejlepší masku. Zaujaly skupinové masky i masky učitelů (ti však byli ze soutěže vyřazeni). Po společné snídani a promenádě se žáci a studenti rozdělili dle svého zájmu a zúčastnili si některé ze zábavných aktivit.

■ **Mateřská škola a první třída v příštím školním roce:** Všechna místa v mateřské škole i první třídě jsou pro příští školní rok plně obsazena. Škola byla nucena z kapacitních důvodů řadu uchazečů odmítnout. Zájem rodičů nás velmi těší a budeme se snažit, abychom jejich důvěru nezklamali.

■ **Student primy zvítězil v obvodním kole zeměpisné olympiády:** Student primy Natanael Güttner zvítězil v obvodním kole zeměpisné olympiády a postoupil do krajského kola.

■ **Kavárna pro (nejen) unavené rodiče:** Další rodičovská kavárna se uskuteční v den třídních schůzek, ve středu **9. dubna** od 17.30. Nabídka kávy bude rozšířena i o čaj a jako obvykle se můžete těšit na výborné koláče ze školní kuchyně.

■ **Přijímací zkoušky na gymnázium:** Přijímací zkoušky do primy osmiletého gymnázia se konají **23. a 24. dubna**. Rozdíllové zkoušky do budoucí kvinty již **10. dubna.** *ip*

MACHANEJNU 2014

■ Léto se blíží a s ním i letní tábor Machanejnu. Tentokrát jsme se rozhodli rozdělit

VÝZVY ZPRÁVY**INZERCE**

tábor podle věku, abychom mohli lépe uzpůsobit program pro malé a velké děti. Pořádáme tedy dva turnusy v následujících termínech: **17.–24. 8.** pro mladší děti ve věku 6–10 let; **24.–31. 8.** pro starší děti ve věku 11–15 let. Tábor zajišťuje organizačně Sociální oddělení ŽO v Praze (Ing. Jana Wichsová, Mgr. Ivana Praková a Zuzana Veselá) a personálně Česká unie židovské mládeže. Na děti čeká bohatá směs tábornických a židovských aktivit. Můžeme vám slíbit, že se táborníci vrátí domů se zásobou nových židovských znalostí a zároveň plni dobrodružných zážitků.

Kapacita je omezená, proto neváhejte a přihlaste své děti včas, nejpozději do **30. 4. 2014**. Informace o přihláškách získáte na socialni@kehilaprag.cz nebo na čísle 602 868 146. Na těchto kontaktech se dozvíte i o příměstských táborech.

Pokud byste měli zájem o mezinárodní tábor v Maďarsku (Szarvas), pište na e-mail szarvas2014@gmail.com. *jw*

SETKÁNÍ MEZINÁRODNÍ RADY ŽIDOVSKÝCH ŽEN

■ Srdečně Vás zveme na 22. setkání Mezinárodní rady židovských žen, které se koná v Praze od **4. do 7. května** v hotelu Intercontinental.

Mezinárodní rada židovských žen ICJW (International Council of Jewish Women) vznikla roku 1912 v Berlíně a nyní zastře-

šuje v různých zemích světa 43 samostatných organizací, které spolupracují na ochraně lidských práv a tradičních židovských hodnot. Společným cílem je zlepšovat postavení a životy žen ve společnosti, přispívat k mezináboženské toleranci, ke snášenlivosti mezi kulturami a podporovat vzájemné poznávání a dialog. Jednou za čtyři roky pořádá ICJW mezinárodní konvenci. Pražské setkání je současně první,

kteří se koná ve střední či východní Evropě.

Mottem setkání je: *Od kořenů k plodům – kořeny hořké, plody životodárné*; hlavní program bude doplněn kulturními bloky a vystoupeními. Záštitu nad akcí převzal prezident České republiky a Magistrát hlavního města Prahy. Bližší informace naleznete na www.icjwprague.cz a www.icjw.org. O registrační formulář a další podrobnosti si, prosím, co nejdříve napište na adresu convention.2014@icjwprague.cz. *av*

SOCIÁLNÍ ODDĚLENÍ ŽOP – LÉTO 2014

■ Sociální oddělení nejen pro seniory opětně připravilo širokou nabídku letních pobytů na krásných místech naší republiky. Těšit se můžete na různé stupně náročnosti, zajímavá místa, výlety, koupání a mnohé jiné. Hlásit se můžete již teď.

■ 12.–19. 5.: Krchleby aneb Týden kolem chalupy.

■ 3. 8.–7. 8.: Hejnice aneb Pobyt v Centru duchovní obnovy, turistika v Jizerských horách, Libverda, Obří sud, hrad a zámek Frýdlant.

■ 17.–24. 8.: Puťák po jižních Čechách, Domažlice, Klatovy, Hartmanice, Prášíly, ledovcová jezera, Velký Javor, Srní.

■ 7.–14. 9.: Rekondiční pobyt u Železné Rudy, Hotel Horizont.

■ Více informací na sociálním oddělení ŽOP, Maiselova 18, 2. patro, tel.: 222 310 951. Rekondiční pobyt: Veronika Čábelková, cabelkova@kehilaprag.cz, tel.: 775 207 727, ostatní pobyty: Rut Sidonová, sidonova@kehilaprag.cz, mob. 602 373 597. *rs*

WIZO

■ Milé členky, naše dubnová schůze se koná **23. 4.** od 15 hodin v Maiselově ulici, výbor se sejde ve čtvrtek **17. 4.** od 15 hodin v Jáchymově ulici. *ek*

KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 1. 4. od 10.30: Klavírní matiné, účinkuje Natalie Schwamová.

■ 8. 4. od 10.30: Klavírní dopoledne – skladby klasiků hraje prof. Ivan Klánský.

■ 9. 4. od 15.00: Setkání před svátkem Pesach s vrchním rabínem K. E. Sidonem. *jp*

VÝZVA

■ Židovská obec Teplice si v letošním roce připomíná 600 let příchodu Židů do města. Při této příležitosti se bude konat dne **19. června 2014** setkání Židů rodáků a jejich rodin v Teplicích. Žádáme všechny zájemce, kteří se chtějí této akci zúčastnit, aby se přihlásili prostřednictvím webové stránky www.kehila-teplice.cz, kde obdrží další požadované informace. *ol*

ŽNO BRATISLAVA

V **apríli** blahoželáme našim členom: pán Andrej Bán – 50 rokov; pani Katarína Borovanová – 95 rokov; pani Edita Breinerová – 77 rokov; pán Ján Danko – 81 rokov; pani Elvíra Feldmarová – 77 rokov; pani Lýdia Katarína Felkelová – 76 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 76 rokov; pani Lívia Herzová – 88 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 77 rokov; pani Margita Horáková – 91 rokov; pani Alice Ištvanová – 95 rokov; pani Alice Jánska – 81 rokov; pán Ing. Teodor Kramer – 86 rokov; pán Boris Križka – 50 rokov; pani Oľga Kuxová – 90 rokov; pani Amira Lagerová – 65 rokov; pán Karol Lederer – 72 rokov; pani Zuzana Ledererová – 84 rokov; pani Mgr. Anna Mandelíková – 72 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 81 rokov; pani Eva Rajeková – 81 rokov; pani Eva Redlichová – 76 rokov; pán Karol Reisz – 92 rokov; pani Viera Staňová – 79 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 79 rokov; pán Ing. Alexander Šebej – 82 rokov; pán Peter Špronc – 65 rokov; pani Eva Vajdová – 96 rokov; pani Helena Weinwurmová – 89 rokov, a pán Pavel Winczer – 79 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Vo **februári** zomrel náš dlhoročný člen pán JUDr. Peter Volko. *Zichrono livracha!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **apríli** majú sviatok narodenín: pán Peter Galát, nar. 2.4. – 71 rokov; pani Evka Klementová, nar. 2.4. – 57 rokov; pán Tibor Singer, nar. 3.4. – 85 rokov; pani Evka Štátná, nar. 8.4. – 65 rokov; pán Jozef Klement, nar. 9.4. – 61 rokov, a pani Veronika Singerová, nar. 12.4. – 79 rokov. Všetkým prajeme hodne dobrého zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **dubnu** oslavujú: pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 65 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4. – 76 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 66 let; pani Tereza Nepevná, nar. 5.4. – 20 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 74 let; pan Erich Rohan, nar. 7.4. – 89 let; pan Jiří Süss, nar. 21.4. – 58 let; pani Zoša Vyoralová, nar. 9.4. – 64 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9.4. – 79 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **dubnu** oslavujú: pan Erik Hromádko, nar. 11.4. – 22 let; pani Eva Kudrnová, nar. 2.4. – 65 let; pani Dominika Malinová, nar. 1.4. – 39 let; pani Mgr. Eva Polišínská, nar. 9.4. – 61 let; pan Rafael Kodesch Rod, nar. 21.4. – 17 let; pani RNDr. Ivana Šprtová, nar. 30.4. – 56 let, a pan PhDr. Jiří Švestka, nar. 22.4. – 59 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **dubnu** oslaví své narozeniny: pan Oleg Rojtenberg, nar. 14.4. – 61 let, a pan Viktor Klein, nar. 26.4. – 42 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V **apríli** oslavujú: pani Eva Balážová, nar. 5.4. – 77 rokov; pani Ema Bauerová, nar. 14.4. – 77 rokov; pani Margareta Bayerová, nar. 11.4. – 82 rokov; pán Jozef Berger, nar. 12.4. – 59 rokov; pani Ing. Anna Burgerová, nar. 6.4. – 63 rokov; pán Ing. Tibor Fíguš, nar. 5.4. – 93 rokov; pán Ing. Ondrej Foltýn, nar. 21.4. – 67 rokov; pani MUDr. Viera Galiková, nar. 26.4. – 56 rokov; pani Gita Grunwaldová, nar. 10.4. – 90 rokov; pani PaedDr. Marta Gyorióvá, nar. 10.4. – 67 rokov, a pán Ing. Oskár Winkler, nar. 30.4. – 73 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **dubnu** oslaví narozeniny: pan Robert Velišský, nar. 12.4. – 88 let; pan Ctibor Abraham, nar. 17.4. – 68 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 79 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S hlubokým zármutkom oznamujeme, že dne 5. března zemřel ve věku 86 let pan Jiří Červený. *Zichrono livracha!*

ŽO OLOMOUC

V **dubnu** oslaví jubilea naši členové: slečna Klára Cvrkálková, nar. 11.4. – 11 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 37 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 59 let, a pan Karel Wolf, nar. 11.4. – 88 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslavili své narozeniny: pani Petra Lowyová, nar. 4.3. – 30 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 52 let; Miriam Žáčková, nar. 11.3. – 7 let; pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 78 let; pani Mirjam Tydlitátová, nar. 16.3. – 23 let; pani Monika Kovařová, nar. 24.3. – 49 let, a pani Arnoštka Reichmannová, nar. 30.3. – 77 let.

V **dubnu** oslaví narozeniny: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 75 let; pan Jan Šimandl, nar. 14.4. – 23 let; David Hájek, nar. 14.4. – 14 let; pan René Přibíl, nar. 17.4. – 68 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 50 let; pani Hana Tvrská, nar. 24.4. – 86 let, a pani Eva

Kokošková, nar. 25.4. – 56 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

S hlubokým zármutkom oznamujeme, že zemřeli pani Helena Polláková, pani Eva Poráková a pan Karel Bloch. *Zichronam livracha!*

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavují narozeniny: pani Helena Bišická, nar. 4.4. – 90 let; pani Alice Friedlová, nar. 8.4. – 101 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 85 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 88 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 87 let; pan Alfred Kneller, nar. 12.4. – 80 let; pani Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 90 let; pan Otto Dov Kulka, nar. 16.4. – 81 let; pan Mario Petrovský, nar. 20.4. – 82 let; pan Alfred Popper, nar. 12.4. – 82 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 88 let; pani Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 94 let; pan Ruvín Senderovič, nar. 16.4. – 87 let; pani Erna Seykorová, nar. 7.4. – 92 let; pani Alena Stern, nar. 18.4. – 89 let, a pani Eva Tamášová, nar. 30.4. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 26. února zemřela ve věku 94 let pani Hanna Golanová.

Dne 6. března zemřela ve věku 86 let pani Ing. Mája Dohnalová.

Zichronan livracha!

ŽNO PREŠOV

V **apríli** sa životného jubilea dožívajú: pani Mgr. Danica Brendzová – 60 rokov; pán PhDr. Juraj Gutman – 63 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková – 72 rokov; pán Maxmilián Kartín – 89 rokov; pán Peter Sviťák – 63 rokov; pani Magdaléna Šagátová – 82 rokov; pán Ing. Peter Šiovič – 56 rokov, a pán PhDr. Ivan Uher – 57 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **apríl** slávia narodeniny: pán Ivan Hoffmann, nar. 2.4. – 85 rokov; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 63 rokov, a pani Mária Čizmáriková, nar. 12.4. – 65 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslaví narozeniny: pani Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 36 let; pan Zoltán Šafář, nar. 9.4. – 94 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 71 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 61 let, a Samuel Appel, nar. 11.4. – 12 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **dubnu** oslaví narozeniny pani Ing. Helena Kubartová, které přejeme hodně zdraví a pohody. Také hodně zdraví a radosti přeje celá obec pani Ing. Kláře Podsedíčové k narození její holčičky. *Ad mea veesrim šana!*

TUNELY Z GAZY

V březnu odhalily Izraelské bezpečnostní síly (IDF) čtvrtý a dosud největší a nejpropracovanější tunel, vedoucí z jižní části Pásmo Gazy do Izraele. Tunel zasahoval několik set metrů na izraelské území, téměř po celé délce je veden v hloubce mezi osmi a devíti metry, v některých místech se nachází až dvacet metrů pod zemí. Byly v něm nalezeny generátory, bezpečnostní souprava a betonové výztuže. „Je to velmi promyšlený tunel. Podobné tunely se staví za účelem rozsáhlé operace – únosu nebo něčeho podobného,“ sdělil vysoký armádní představitel. (Právě tunelem byl roku 2006 unesen voják Gilad Šalit).

STÁVKA DIPLOMATŮ

Poprvé od vzniku státu roku 1948 přestali izraelští diplomaté pracovat. Po celém světě se ve druhé půli března uzavřelo všech 103 velvyslanectví a úřadoven ministerstva zahraničí, jejich pracovníci vyhlásili generální stávkou. Hodlají ji ukončit až poté, co vláda uzná jejich nároky: zvýšení mzdy (v přepočtu v současnosti pobírají 30–45 tisíc Kč měsíčně) a odstupné pro své ženy, pokud se musejí v souvislosti s manžellovou prací vzdát kariéry. Stávka paralyzovala veškerou činnost ministerstva.

PROTI BOJKOTU

Nezávisle na sobě odsoudily Federální rada Švýcarska a nizozemský parlament protiizraelské bojkoty. Švýcaři vydali prohlášení, že „nutit organizace nebo lidi, aby se zapojili do obchodního bojkotu, není konstruktivní opatření“, nizozemští poslanci vyzvali vládu, aby „jasným a přesvědčivým způsobem ukázala, že podporuje vztahy mezi holandskými a izraelskými obchodníky a institucemi“, neboť „hospodářská spolupráce udržuje mír, bezpečnost a stabilitu“. Obě tělesa tak reagovala na volání po bojkotu: ve Švýcarsku k němu vyzývali členové Strany zelených, v Nizozemí dokonce pracovníci ministerstva zahraničí.

CENA PRO MAJN ALEF BEJS

Na mezinárodním veletrhu dětských knih v italské Boloni získala první cenu kniha o jidiš, vydaná krakovským židovským sdružením Czulent (Šoulet). Publikace *Majn Alef Bejs* (Moje abeceda)

ZPRÁVY ZE SVĚTA

byla vyhlášena jako vítězná kniha v kategorii nebeletristických knih. „Ilustrace jsou plné nevšední energie, zpracované stylem, který připomíná techniku dřevorytu. Díky grafickému mistrovství kniha působí moderně i tradičně zároveň,“ zdůvodnila své rozhodnutí porota. Kniha obsahuje na třicet jidiš básní polského autora písničků v jidiš Jehošuy Kaminského, narozeného v roce 1884, které doprovázejí ilustrace současné grafičky Urszuly Palusinské. Každá báseň je věnována jednomu písmenu jidiš (a tedy i hebrejské) abecedy a je souběžně k dispozici i v polském překladu.

OSOBNOSTI NA ZNÁMKÁCH

Britská pošta vydává v rámci nové série „Pozoruhodné životy“ známky, na nichž jsou vyobrazeny dvě významné anglické židovské osobnosti, které se narodily před sto lety. Vědec, molekulární biolog Max Ferdinand Perutz pocházel z Rakouska, odkud musel uprchnout před nacisty. Roku 1962 získal Nobelovu cenu za výzkum struktury velkých proteinů, především hemoglobinu. Na Univerzitě v Cambridgeu poté založil výzkumnou laboratoř, z jejíž dílny vzešlo dalších 14 nobelistů. Zemřel roku 2002.

Abram Games pocházel z chudinské londýnské čtvrti Whitechapel, rodina sem přišla z Lotyšska. Proslavil se za druhé světové války jako grafik: díky výrazným a originálním plakátům se stal jediným oficiálním umělcem britské War Office. Po válce pokračoval v práci: navrhoval plakáty, knižní obálky, loga pro přední britské a světové firmy; navrhoval i známky, mj. v Izraeli, kde vedl kurz známkového designu. Za své dílo získal řadu cen. Zemřel roku 1996.

NÁVRAT MATISSE

Norská galerie HOK, již založil lodářský magnát Niels Onstad a jeho žena krasobruslařka Sonja Henie, nedávno vrátila dědicům původního majitele obraz Henriho Matisse *Dáma v modrém před krbem*. Galerie obraz navrátila dědicům obchodníka s uměním Paula Rosenberga, který s rodinou uprchl roku 1940 do New Yorku. Jedná se o první nacisty uloupené dílo nalezené v Norsku.

Naopak v Německu bylo rozhodnuto, že dědicové německých židovských sběratelů přinucených, aby v roce 1935 prodali sbírku středověkých křesťanských relikvií, známou pod jménem „Guelfský poklad“ či „Welfenschatz“, nemají na navrácení uměleckých děl nárok. Sbírkou je vystavená v Berlíně od šedesátých let 20. století. Guelfský poklad koupili ve dvacátých letech minulého století čtyři židovští obchodníci s uměním, „prodej“ čtyřiceti dvou předmětů říší pak zorganizoval sám Hermann Göring. **am**

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová, Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2014. **Cena 20 Kč (0,90 €)**